

URBANISTICKO – HISTORICKÝ VÝSKUM

A

NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY

A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA

PAMIATKOVÁ ZÓNA

HORNÉ PLACHTINCE

Spracovatelia :

KPÚ Banská Bystrica
Ing. arch. Iveta Chovanová
Mgr. Andrea Paučová
Mgr. Katarína Damjanovová
Mgr. Alexander Botoš
Mgr. Silvia Šujanová

Dátum spracovania:

január 2006

OBSAH

URBANISTICKO – HISTORICKÝ VÝSKUM	1- 76
A. Vstupné údaje	1-2
B. Základné údaje o území	2
C. Parcelné vymedzenie hraníc pamiatkového územia	2-3
D. Parcelné vymedzenie hraníc ochranného pásma pamiatkového územia	4
E. Údaje o východiskových materiáloch	4-7
F. Historický a urbanisticko – architektonický vývoj územia	7-9
G. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia	9-19
H. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany	19-21
I. Prílohy urbanisticko – historického výskumu	21-76
NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA	77-119
A. Vstupné údaje	77-78
B. Vyhodnotenie územia z hľadiska pamiatkových hodnôt	78
C. Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkového územia	79-88
D. Záver	89
E. Prílohy k návrhu zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia	89
F. Grafická dokumentácia	90
G. Fotodokumentácia	91–119
Kópia z katastrálnej mapy. Horné Plachtince. Mierka 1:200.R. 2005	

Návrh zásad ochrany pamiatkového územia Horné Plachtince

Výskumná dokumentácia Pamiatkovej zóny Horné Plachtince Urbanisticko – historický výskum

TEXTOVÁ ČASŤ

A. Vstupné údaje

A.1. Požiadavka a dôvod realizácie urbanisticko – historického výskumu

Požiadavka na vypracovanie komplexného materiálu pre Pamiatkovú zónu Horné Plachtince podľa zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vyplynula z revízie pamiatkových území uskutočnenej v roku 2004 Ing. arch. S. Gajdičovou, Pamiatkový úrad SR Bratislava. Na základe revízie pamiatkových území, ktorá potvrdila opodstatnenosť ochrany a rozsahu pôvodne vymedzeného územia pamiatkovej zóny Horné Plachtince, vznikla potreba realizácie urbanisticko-historického výskumu ako východiskového materiálu pre spracovanie zásad ochrany, obnovy a prezentácie vidieckeho pamiatkového územia Horné Plachtince.

Vypracované a schválené Zásady ochrany pamiatkovej zóny Horné Plachtince sú podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie obce, prípadne mikroregiónu Východný Hont.

A.1.2. Údaje o zadaní a spracovaní dokumentácie

urbanisticko – historického výskumu

Spracovanie Zásad ochrany pre Pamiatkovú zónu Horné Plachtince bolo Krajskému pamiatkovému úradu Banská Bystrica, pracovisku Lučenec určené Pamiatkovým úradom Slovenskej republiky v júni 2005, číslo konania PÚ-05/842-7/5121/Hra v rozsahu Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území z roku 2003.

Na pracovnom rokovaní dňa 14. júla 2005 na Krajskom pamiatkovom úrade v Banskej Bystrici, bola zostavená z pracovníkov KPÚ Banská Bystrica a pracovísk Lučenec a Banská Štiavnica skupina odborníkov, ktorí uskutočnili výskum pamiatkového územia a spracovali výskumnú dokumentáciu. Výskum sa začal v auguste 2005 podrobnou prehliadkou a fotografovaním súčasného stavu objektov v pamiatkovej zóne a archeologickej lokality Pohanský vrch, ktorá je tiež predmetom ochrany pamiatkového územia. Súčasne

s vyhodnocovaním jednotlivých stavieb prebiehalo v mesiacoch august – september štúdium v štátnych archívoch vo Veľkom Krtíši a Banskej Bystrici, v Archíve SNM – Etnografického múzea v Martine, Archíve Pamiatkového úradu SR Bratislava a v Múzeu bábkárskych kultúr a hračiek Modrý Kameň, ktorého cieľom bolo získanie údajov k historickému vývoju Horných Plachtiniec a mapových podkladov ku stavebnému vývoju obce. Dôležitým sa ukázalo štúdium odbornej literatúry, pretože väčšina archívnych dokumentov vzťahujúcich sa na dané územie je uložená v maďarských archívoch. Spracovatelia výskumu zároveň požiadali o podklady k archeologickým lokalitám a ochrane krajiny a prírodno – krajinných hodnôt predmetného územia Archeologický ústav SAV v Nitre, Obvodný úrad životného prostredia vo Veľkom Krtíši a Slovenskú agentúru životného prostredia v Banskej Bystrici.

Vstupné údaje, urbanizmus pamiatkového územia, stav nehnuteľných pamiatok a ostatných objektov v pamiatkovej zóne, spôsob ich ochrany a prezentácie bol konzultovaný počas mesiacov október, november a december na troch pracovných stretnutiach v Lučenci a Banskej Bystrici. V priebehu decembra bola dokončená fotografická dokumentácia a spracované evidenčné listy jednotlivých objektov alebo parciel v pamiatkovej zóne s údajmi o pamiatkových hodnotách, stavebno-technickom stave, slohovej analýze, objektovej skladbe, odporúčaných úpravách a s návrhmi k budúcej zástavbe v okolí objektu.

Návrh zásad ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia bol v procese spracovávania konzultovaný s predstaviteľom samosprávy Horných Plachtiniec.

B. Základné údaje o území

B.1. Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia

Pamiatková zóna Horné Plachtince

B.2. Názov obce podľa základnej územnej jednotky a katastra

Horné Plachtince

B.3. Orgán, ktorý pamiatkové územie vyhlásil

Všeobecne záväzná vyhláška Krajského úradu v Banskej Bystrici č. 1/1996 o vyhlásení časti katastrálneho územia obce Horné Plachtince za pamiatkovú zónu, zo dňa 15.10.1996

Nadobudnutie účinnosti: uverejnením vo Vestníku vlády Slovenskej republiky,

časť 1, ročník 7, 1997, 23. 01. 1997

C. Parcelné vymedzenie hraníc pamiatkového územia

Popis hranice Pamiatkovej zóny Horné Plachtince bol spracovaný podľa mapového listu č. 15, katastrálnej mapy v mierke 1:2000, vyhotovenej Katastrálnym úradom v Banskej Bystrici, Správa katastra Veľký Krtíš, dňa 12. 07. 2005.

Popis hranice:

Hranica Pamiatkovej zóny Horné Plachtince, katastrálne územie Horné Plachtince, sa

začína v severnom rohu parcely č. 136, v severovýchodnom rohu tej istej parcely sa hranica stáča na juh, vedie po severný roh parcely č. 139, v ktorom sa obracia smerom na východ, pokračuje severnou stranou parciel č. 139 a 138, vo východnom rohu parcely č. 138 sa otáča na sever a kopíruje časť západnej strany a severnú stranu úzkej parcely č. 1123 slúžiacej ako chodník medzi parcelami vo vnútri pamiatkovej zóny. Hranica pokračuje severnou stranou parciel č. 143, 146, 149 po východný roh parcely č. 150, kde sa zatáča smerom na juh, sleduje východnú stranu parciel č. 150 a 151. Od južného rohu parcely č. 151 pokračuje smerom na západ južnou stranou parcely č. 152 a komunikáciou č. 1122 po južný roh parcely č. 74, od ktorého pokračuje smerom na západ a na južnej strane parcely č. 75 prechádza cez spojovací mostík ponad vodný tok č. 1190 a kolmo pretína miestnu komunikáciu č. 1126/1 do severného rohu parcely č. 57, odkiaľ sleduje východnú stranu parciel č. 57 a 58. V južnom rohu parcely č. 58 sa stáča smerom na západ a vedie južnými stranami parciel č. 58, 54, 53, 50 a 49. V západnom rohu parcely č. 49 sa krátko lomí na sever, potom pokračuje na západ južnými stranami parciel č. 49 a čiastočne parcelou č. 45, uprostred južnej strany parcely č. 45 sa znovu krátko zatáča na sever, potom smeruje na západ po severný roh parcely č. 40, tu sa stáča na juh a v južnom rohu tej istej parcely mení smer na západ. Hranica pamiatkovej zóny pokračuje južnou stranou parciel č. 40, 41, 36/1 a 37. V juhozápadnom rohu parcely č. 37 sa stáča na sever pozdĺž komunikácie č. 1121 a vedie západnou stranou parcely č. 37 po južný roh parcely č. 35, od ktorého kolmo pretína cestu č. 1121 smerom na západ, k južnému rohu parcely č. 33. V juhozápadnom rohu tej istej parcely sa šikmo obracia na severo-západ, od spojnice parciel č. 33 a č. 30, ktorá sa nenachádza v pamiatkovej zóne, pokračuje na sever do vnútra zóny. Komunikáciou č. 1127 pokračuje na západ po východný roh parcely 23, v ňom sa obracia smerom na juh, v južnom rohu tej istej parcely mení smer na západ, sleduje južnú stranu parciel č. 23 a 20/1. V západnom cípe parcely č. 20/1 sa zatáča na sever, prechádza na sever západnou stranou parciel č. 20/1 a 20, od rohu ktorej pokračuje komunikáciou č. 1127 na juhozápad a kopíruje južnú stranu parciel č. 15, 12, 11 a 10.

Od južného rohu parcely č. 10 smeruje šikmo na západ, v západnom cípe parcely

č. 10 krátko zmení smer na sever, potom pokračuje západným smerom opisujúc potok č. 1190. Od spojnice parciel č. 97 a 98 prechádza západnými stranami parciel č. 98, 101, čiastočne parcelou č. 102/1 na severozápad, na okraji ktorej sa oblúkovite točí severovýchodným smerom severnou stranou parciel č. 102/1, 102/2 k spojnici s cestou č. 1130, ktorú pretína šikmo na sever. Pokračuje západnou stranou parciel

č. 112 a č. 110. V severnom rohu parcely č. 110 zatáča šikmo na západ a vedie okrajom parcely č. 114, od jej západného rohu pokračuje severovýchodným smerom parcelami č. 114 a 113 po severný roh parcely č. 113, pokračuje smerom na juh parcelami č. 113 a 114, pretína cestu č. 1131 smerom na východ a severnou stranou parciel č. 121, 123, 125 a 127 pokračuje smerom na východ k ceste č. 1121, ktorú

pretína k západnej strane parcely č. 136, zatáča na sever a končí v severovýchodnom cípe parcely č. 136, ktorý je počiatočným bodom hranice.

Porovnaním súčasnej katastrálnej mapy so súpisom všetkých parciel uvedených vo vyhláske a mapou, ktorá je súčasťou návrhu na vyhlásenie pamiatkovej zóny bolo zistené, že po asanovaní hospodárskej budovy na parcele č. 115 je uvedená parcela dnes začlenená do parcely č. 116.

Súpis všetkých parciel nachádzajúcich sa v pamiatkovej zóne podľa Všeobecne záväznej vyhlášky Krajského úradu v Banskej Bystrici č. 1/1996 a mapového listu č. 15, katastrálnej mapy v mierke 1:2000, vyhotovenej Katastrálnym úradom v Banskej Bystrici, Správa katastra Veľký Krtíš, dňa 12. 07. 2005.

- a) Severovýchodná časť: ohraničená cestou č. parc. 1121 a potokom č. parc. 1190 a tvoria ju parcely č. 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 74, 75, 76, 78, 79 a 80
- b) Juhovýchodná časť: ohraničená potokom č. parc. 1190 a cestou č. parcelné 1121/1 a tvoria ju parcely č. 34, 35, 36/1, 36/2, 37, 40, 41, 42/1, 42/2, 42/3, 43, 44, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57a 58
- c) Juhozápadná časť: ohraničená cestou č. parc. 1121 a potokom č. parc. 1190 a tvoria ju parcely č. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 20/1, 20/2, 21, 22/1, 22/2, 23, 28 a 33
- d) Západná časť: ohraničená potokom č. 1190 a cestami č. parc. 1130 a 1129 a tvoria ju parcely č. 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 102/1, 102/2, 103, 104, 105, 106
- e) Severozápadná časť: ohraničená cestami č. parc. 1130, 1131, 1121 a tvoria ju parcely č. 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116/1, 116/2, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126 a 127
- f) Ostrovček v strede zóny, vymedzený cestami č. parc. 1131, 1121, 1129 a tvoria ho parcely č. 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90/1, 90/2 a 91.

D. Ochranné pásmo pamiatkového územia

Ochranné pásmo pamiatkovej zóny nie je osobitne vyhlásené

E. Údaje o východiskových materiáloch

E.1. Územno – plánovacia dokumentácia

Nie je spracovaná ÚPD na úrovni regiónu, obce, zóny

E.2. Mapové podklady

- E.2.1. Historická mapa. Kráľovstvo Uhorské. Župa Hont, Novohrad. Sekcia 43/XXXIII.
Rok 1854. Kópia. Archív Pamiatkového úradu SR Bratislava
- E.2.2. Historická mapa Felső Palojta – Horné Plachtince. Intravilán a extravilán obce. Vydaná Riaditeľstvom katastra Banská Bystrica. Rok 1878. Kópia. MV SR Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Veľký Krtíš
- E.2.3. Historická mapa Horné Plachtince (Felső Palojta). Intravilán a extravilán obce.
R. 1883. Kópia. MV SR Štátny archív Banská Bystrica
- E.2.4. Historická mapa. Horné Plachtince Horné Plachtince (Felső Palojta). Intravilán a extravilán obce. R. 1885. Kópia. MV SR Štátny archív Banská Bystrica
- E.2.5. Historická mapa Horné Plachtince. List 7. Intravilán a extravilán obce. Rok 1918-1939. Kópia. Archív Pamiatkového úradu SR Bratislava
- E.2.6. Katastrálna mapa. Banskobystrický kraj. Okres Modrý Kameň. Klad listov Modrý Kameň 5-0. Rok 1954. Mierka 1:5000. Pohanský vrch – archeologická lokalita. Originál. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Lučenec. č. VII. 610
- E.2.7. Katastrálna mapa. Banskobystrický kraj. Okres Modrý Kameň. Klad listov Modrý Kameň 5-1. Rok 1954. Mierka 1:5000. Pohanský vrch – archeologická lokalita. Originál. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Lučenec. č. VII. 611
- E.2.8. Katastrálna mapa. Banskobystrický kraj. Okres Modrý Kameň. Klad listov Modrý Kameň 5-2. Rok 1954. Mierka 1:5000. Originál. Archív KPÚ Banská Bystrica, pracovisko Lučenec. č. VII. 612
- E.2.9. Katastrálna mapa. Horné Plachtince. Rok 1960-1990. Mierka 1:2000
- E.2.10. Katastrálna mapa v mierke. Extravilán obce Horné Plachtince. Pohanský vrch - archeologická lokalita. Mierka 1998. 1:2000. Kópia. Okresný úrad, katastrálny odbor, Veľký Krtíš
- E.2.11. Katastrálna mapa. Okres Veľký Krtíš. Obec Horné Plachtince. katastrálne územie Horné Plachtince. Mapový list č. 15. Mierka 1:2000. Kópia. Rok 2005. Katastrálny úrad v Banskej Bystrici, Správa katastra Veľký Krtíš
- E.2.12. Turistická mapa. Krupinská planina. Veľký Krtíš. Č. 146. Mapa širších vzťahov obce Horné Plachtince D-1. 1998. Mierka 1: 50 000. Originál. Archív Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica, pracovisko Lučenec

E.3. Staršie prieskumy a výskumy, archeologické výskumy územia, legislatívne podklady

- E.3.1. Návrh na vyhlásenie pamiatkovej zóny Horné Plachtince - T 141
Vypracovali: Ing. arch. Eva Šmelková, Ing. arch. Karin Sombathyová. 1994
- E.3.2. Návrh na vyhlásenie veci za kultúrnu pamiatku. Ľudový dom – Horné Plachtince.
okres Veľký Krtíš
Spracovala: Ing. Karin Sombathyová. 1997
- E.3.3. Horné Plachtince. Ev. a. v. kostol. Pôdorys a popis projektu
Vypracoval: Mgr. M. Šimkovic. 1999
- E.3.4. Furmánek, V.: Hradiská pilínskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Archeologické
rozhledy 35. 1983. s. 24-32
- E.3.5. Furmánek, V.: Nové archeologické lokality z Čebovskej pahorkatiny. AVANS v roku
1998. Nitra 2000. s. 66-67
- E.3.6. Furmánek, V. – Ožd'áni, O.: Nálezy keramiky z hradiska kyjatickej kultúry v Horných
Plachtinciach. AVANS v roku 1995. Nitra 1997. s. 48-49
- E.3.7. Ožd'áni, O. – Furmánek, V.: Ďalšie prieskumy na hradisku kyjatickej kultúry v obci
Horné Plachtince. AVANS v roku 1996. Nitra 1998. s. 125-127
- E.3.8. Rajček, J.: Nепublikovaná správa v archíve AU SAV Nitra, evidenčné číslo 322/1961
- E.3.9. Legislatívne podklady:
1. Ústava Slovenskej Republiky.
 2. Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.
 3. Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov.
 4. Zákon č. 237/2000 Z. z. v znení zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku.
 5. Zákon č.479/2005 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku.
 6. Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.
 7. Zákon č. 173/2004 Z. z. o katastri nehnuteľnosti a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam.
 8. Deklarácia NR SR o ochrane kultúrneho dedičstva č. 91/2001 Z. z.
 9. Dohovor na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu – UNESCO, Haag, 1954 (Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Zb.)

10. Dohovor o opatreniach zákazu a zamedzenia nedovoleného dovozu, vývozu a prevodu vlastníctva kultúrnych statkov - UNESCO, Paríž, 1970 (Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1980 Zb.).
11. Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva – UNESCO, Paríž, 1972 (oznámenie č. 159/1991 Zb.)
12. Európsky dohovor č. 143. Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva. Valletta 1992.
13. Európsky dohovor č. 121. Európsky dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy. Štrasburg 1990.
14. Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii.
15. Vyhláška MK SR č. 16/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane pamiatkového fondu.
16. 216/2004 Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú oblasti utajovaných skutočností.

E.4. Archívne materiály

Pri spracovávaní výskumnej dokumentácie boli použité historické mapy uvedené v bode E.2. Mapové podklady a reprodukcie fotografií z Fotoarchívu Slovenského národného múzea v Martine, ktoré sú súčasťou bodu I.3. Fotografická dokumentácia.

E.5. Odborná literatúra, prípadne ďalšie pramene

1. Alberty J., Sloboda J.: Novohrad. Regionálna vlastivedná monografia 2/1. Dejiny. Martin. 1989
2. Balaša. G.: Praveké osídlenie Slovenska. Banská Bystrica. 1960
3. Bolfik, J. a kol.: Gemer – Malohont 1. Príroda. Rožňava - Rimavská Sobota. 1990
4. Borovszky, S.: Magyarország Vármegyéi és Városai. Hont vármegye. Budapest. 1911. s. 42, 54
5. Botík, J.: Hont. Tradície ľudovej kultúry. Banská Bystrica. 1988
6. Czibulka, I.: Maďarské názvy obcí na Slovensku. Bratislava. 1999
7. Furmánek, V.: Hradiská pilínskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Archeologické rozhledy 35. 1983. s. 24-32
8. Furmánek, V.: Nové archeologické lokality z Čebavskej pahorkatiny. AVANS v roku 1998. Nitra 2000. s. 66-67
9. Furmánek, V. – Ožďáni, O.: Nálezy keramiky z hradiska kyjatickej kultúry v Horných Plachtinciach. AVANS v roku 1995. Nitra 1997. s. 48-49
10. Kaľavská, V., Medvecká, M.: Ľudová architektúra. jej súčasný stav v okrese Veľký Krtíš
11. Kamasová, M.: Samuel Godra. Čriepky zo života a diela Samuela Godru z príležitosti 150. výročia jeho príchodu do Stredných Plachtiniec. Regionálne

- kultúrne stredisko a Štátny okresný archív vo Veľkom Krtíši. 1991
12. Kamasová, M.: Horné Plachtince. 750 rokov od písomnej zmienky. Regionálne kultúrne stredisko. Štátny okresný archív vo Veľkom Krtíši. Obecný úrad v Horných Plachtinciach. 1994
 13. Kolektív: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 2. SAV Bratislava. 1978. s. 439
 14. Kolektív: Súpis pamiatok na Slovensku 1.A-J. SÚPSaOP. Obzor Bratislava. 1967. s. 431
 15. Kolektív: Ľudové staviteľstvo v karpatskej oblasti. Bratislava. 1974
 16. Kolektív: Ľudová architektúra a urbanizmus vidieckych sídel na Slovensku. Bratislava. 1998
 17. Kolektív: Ľudová architektúra a urbanizmus vidieckych sídiel na Slovensku z pohľadu najnovších poznatkov archeológie a etnografie. Bratislava. 1998
 18. Kolektív: Kultúrne a prírodné dedičstvo. Mikroregión Východný Hont. Občianske združenie Mikroregión Východný Hont. 2004
 19. Kolektív: Encyklopédia zeme. Bratislava. 1983
 20. Kolektív: Encyklopédia slovenských spisovateľov. Bratislava. 1984
 21. Kovačevičová, S.: Lidové výtvarné umění. Slovensko. Praha. 1974
 22. Kováč Dušan: Dejiny Slovenska. Bratislava. 1998
 23. Mannová, E. a kol.: Krátke dejiny Slovenska. Historický ústav SAV. Bratislava. 2003
 24. Mencl, V.: Lidová architektura v Československu. Praha. 1980
 25. Ožďáni, O. – Furmánek, V.: Ďalšie prieskumy na hradisku kyjatickej kultúry v obci Horné Plachtince. AVANS v roku 1996. Nitra 1998. s. 125-127
 26. Paule, L.: Veľký Krtíš. Martin. 1985
 27. Polívka, V.: Lučenec a kraj Novohradský. Telocvičná jednota Sokol Lučenec. 1928
 28. Rajček, J.: Nepochikovaná správa v archíve AU SAV Nitra. evidenčné číslo 322/1961
 29. Stanislav, J.: Slovenský juh v stredoveku. I. diel. Turčiansky Sv. Martin. 1943. s. 395
 30. Varsik, B.: Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku. SAV Bratislava. 1984. s. 19-20
 31. Vydra, J.: Ľudová architektúra na Slovensku. Bratislava. 1958
 32. Spravodaj Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody Bratislava, stredisko Banská Bystrica. č. 14. 1973. s. 204

F. Historický a urbanisticko – architektonický vývoj územia

F.1. Stručný historický a stavebný vývoj

Horné Plachtince sú pôvodnou materskou obcou neskorších troch obcí (Horné, Stredné a Dolné Plachtince), ktoré ležia na hranici historických žúp Hont a Novohrad. Prvá písomná zmienka o Horných Plachtinciach je z roku 1243, Dolné Plachtince sa prvýkrát

spomínajú v roku 1337 a o Stredných Plachtinciach existujú písomné zmienky až v 2. polovici 15. storočia.

Kontinuitu osídlenia Plachtinskej doliny dokazujú archeologické nálezy, systematický archeologický výskum nebol zatiaľ uskutočnený. Územím juhovýchodného Hontu viedla v stredoveku dôležitá obchodná cesta spájajúca Poiplie s údolím Slatiny a Pohroním, ktoré boli vstupnou bránou k banským mestám.

Prvá písomná zmienka o kráľovskom majetku Palahta, dnešné Horné Plachtince, ktorý patril hradu Hont, je z roku 1243 v listine kráľa Belu IV., v starších uhorských súpisoch listín sa uvádza rok 1244. Obec bola majetkom rodu Turdoš, neskôr patrila šahianskym premonštrátom, Dobovcom, Dacovcom, Lukovcom, Ebeckovcom, v 16. stor. Simonfyovcom, od pol. 16. stor. do r. 1685 bola v rukách Turkov, v 19. stor. patrila rožňavskej kapitule. V roku 1465 je doložené jarmočné právo s výročným trhom na sv. Martina biskupa (13. apríla). Existencia kostola sa predpokladá v 1. pol. 14. stor., v období reformácie v 15.-16. stor. prestúpilo obyvateľstvo na evanjelickú vieru. S Hornými Plachtincami sú spojené aj mená básnika Janka Kráľa a učiteľa Jána Rotaridesa, ktorí sa na jar roku 1848 postavili na čelo nepokojov neurbariálnych sedliakov za zrušenie poddanstva, známymi ako vzbura poddaných v Honte. Evanjelický kostol bol v Horných Plachtinciach postavený v roku 1859 za pôsobenia ev. farára Samuela Godru (1807 – 1873), národného buditeľa, literáta a básnika.

Plachtince sú starou dedinou slovenského pôvodu. Existujúce verzie vzniku názvu obce, odvodzujú jeho vznik od slovenského osobného mena Plachta, od preneseného významu slova plachta označujúceho vyklčovanú zem, alebo od pomenovania výrobcov plachiet – pláteníkov.

Obyvatelia boli roľníci, okrem pestovania obilia, zemiakov, ľanu a konope bolo rozšírené pestovanie hrozna a ovocinárstvo. Koncom 19. stor. boli tunajšie vinice napadnuté filoxérou a peronosporou, odolnejšie sorty hrozna už však neboli pestované na pôvodných výmerách. Dôležitým zdrojom obživy bol chov dobytka, hydiny a na lazoch chov oviec. Od roku 1818 sa v Horných a Stredných Plachtinciach pokúšali viacerí podnikatelia ťažiť hnedé uhlie, ktoré dolovali neodborne, primitívnou technikou. Straty spôsobené dopravou viedli k zatvoreniu poslednej bane v Stredných Plachtinciach ešte pred druhou svetovou vojnou. Nemajetní a chudobní obyvatelia obce sa živili príležitostnou sezónnou prácou na veľkostatkoch v okolí, napr. počas žatvy. V obci boli rozvinuté tradičné remeslá súvisiace s poľnohospodárstvom – výroba náradia a nástrojov, bytových zariadení, pletenie košov, tkanie plátna. Významným doplnkom poľnohospodárskej výroby v obci bolo ovocinárstvo a chov včiel. Prírodné a klimatické podmienky umožňovali pestovať všetky stredoeurópske a dovezené ovocné druhy. Okrem jabĺk, hrušiek, sliviek, čerešní a orechov sa tu pestovali aj broskyne, marhule a jedlé gaštany. Ovocie sa do roku 1925 spracovávalo v obecnej sušiarňi.

Prvé súpisy obyvateľstva z rokov 1715 a 1720 uvádzajú v Horných Plachtinciach 3 kúrie a 26 poddanských domácností. V roku 1828 mala obec 50 domov a 300 obyvateľov, začiatkom 20. stor. bolo v obci 63 domov a 306 obyvateľov, v roku 1991 bolo v obci 241 obyvateľov, dnes sa uvádza počet obyvateľov 194.

Horné Plachtince sú dedinou s hromadnou zástavbou, staršia časť obce, ktorá je súčasťou vyhlásenej pamiatkovej zóny je potočnou dedinou. Ľudové domy sú murované z kameňa alebo sušených tehál s hospodárskymi budovami a boli postavené koncom 19. stor. a v 1. pol. 20. storočia. V pamiatkovej zóne sa nachádza jednoduchá zvonica, drevená ľudová stavba zakončená ihlancovou strechou so zvonom z roku 1737.

Mimo centra obce a pamiatkovej zóny, pri cintoríne, sa nachádza evanjelický kostol postavený v roku 1859.

Okrem domu a záhrady v intraviláne obce, patrili k jednotlivým usadlostiam polia, lúky pasienky a vinice v extraviláne, na ktorých boli postavené sezónne obydlia nazývané „chišky a koňice“.

K obci patria Hornoplachtinské lazy – Gálovka, Slopy, Kopanica, v kopcoch západne od obce, medzi Španím lazom a Suchánskym potokom, na východ od Pohanského vrchu Horné lazy pri Kozom potoku a Dolné lazy pri potoku Drieňov.

F.1.1. Zaniknuté historické objekty

Zaniknuté historické objekty na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince nie je možné v súčasnom stave bádania identifikovať.

Vzhľadom na to, že prvá písomná zmienka o obci Horné Plachtince pochádza z roku 1243, keď sa obec spomína v listine kráľa Bela IV., nie je možné vylúčiť, že na území pamiatkovej zóny leží pôvodná stredoveká osada.

F.2. Zásadné urbanistické vývojové etapy územia

Na území Pamiatkovej zóny Horné Plachtince doposiaľ absentujú archeologické výskumy a stavebno – historické výskumy objektov. Východiskovým podkladom pre stanovenie rámcových urbanistických vývojových etáp územia bol obhliadkový výskum územia, archívny historický výskum a analýza historických mapových podkladov. Na úrovni dnešného poznania nie je možné presne interpretovať presné urbanizačné etapy vývoja územia. Na základe porovnávania historických mapových prameňov (najstarší z roku 1854) a zachovanej architektonicko – urbanistickej štruktúry pamiatkovej zóny predpokladáme, že štruktúra sa vyvíjala kontinuálne ako rastlé sídlo, pravdepodobne už od stredoveku. Na území sídla nie je vylúčená - vzhľadom na blízkosť archeologickej lokality s pravekým osídlením na Pohanskom vrchu aj väzba z prehistorickým osídlením. Po druhej polovici 19. storočia došlo k miernemu zahuteniu zástavby a k výstavbe nového kostola. Okolo polovice 20. storočia a v jeho ďalšom priebehu bolo odstránených niekoľko objektov najmä v juhozápadnej časti štruktúry.

Urbanistickú skladbu obce ovplyvňoval predovšetkým geomorfologický charakter územia a ekonomicko-sociálny systém regiónu. Sídlo sa vyvíjalo vzhľadom k prírodným danostiam prostredia, medzi ktorými jedným z najdôležitejších bolo povodie potoka vedúce od západu na východ, ku ktorému sa viazala prvotná zástavba. Z nej sa postupne vytvorila sieť, doplnená dominantami - zvonickou. Pri rozvoji sídla sa prirodzenou súčasťou stala zeleň, záhrady, ovocné sady, vinice, solitérne stromy – orechy, jedlé gaštany, vytvárajúca charakteristický kolorit obce. Nová výstavba v druhej polovici 20. storočia nenarušila kompaktnú urbanistickú štruktúru sídla.

Výkres porovnania architektonicko-urbanistickej štruktúry, súčasný stav a mapovanie rokov

1920-1930 je uvedený v grafickej prílohe v bode I.2.5.

G. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

G.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia

Na území Pamiatkovej zóny Horné Plachtince sa ucelene zachovala historická urbanisticko – architektonická štruktúra zástavby s vysokou mierou zachovania kultúrno – historických hodnôt.

Analýza územia nám umožňuje rozčleniť charakter osídlenia na nasledujúce typy:

A – pôvodné prírodné prostredie

Obec je situovaná na severnom okraji Ipeľskej kotliny, západne nad údolím Plachtinského potoka. Obec je situovaná v údolnej polohe, konfigurácia terénu v obci je mierne zvlnená, dvíha sa západným smerom, klesá smerom k Plachtinskému potoku. Obec je lemovaná výraznejšími svahmi, ktorým dominuje Pohanský vrch.

B – kultúrna krajina

s prejavmi tradičného roľníckeho spôsobu života (poľnohospodárstvo, ovocinárstvo, chov dobytky), v ktorom človek zámerne realizoval úpravy krajiny – úpravy terénu, pasienky, lúky, záhrady, sady, stromoradia, komunikačná sieť prístupových ciest, regulácia vodných tokov, stavebné prvky – hospodárske stavby, stodoly a pod.

C – zástavba obce

Zástavba hromadnej dediny, ktorej urbanistická štruktúra sa koncentruje okolo pozdĺžnej osi zástavby, ktorú tvorí línia potoka (starousadlíci ho nazývajú Cigánsky járok).

G.1.1. Pôdorysná schéma sídla - charakteristika štruktúry zástavby, uličná sieť, náves

Horné Plachtince sú typom hromadnej potočnej dediny, existencia ktorej je písomne doložená po tatárskom vpáde v roku 1243. Vznikla z osady, vytváranej bez princípu plánovitosti, nadväzujúcej na staré kultúrne územie preukázateľne osídlené od mladšej doby bronzovej (2. tisícročie pred našim letopočtom). Pôvodu sídla zodpovedá nepravidelný pôdorys ovplyvnený miestnymi hydrografickými pomermi a konfiguráciou terénu.

Na území pamiatkovej zóny je zachovaný kombinovaný typ zástavby – hromadná zástavba v západnej časti zástavby, ktorý vo východnej časti prechádza na organizovanejší typ – potočnú zástavbu, usmerňovanú líniou potoka, voči ktorému je zástavba orientovaná na

kolmej parcelačnej schéme. Potok tak tvorí jednu urbanizačnú os v smere západ – východ. Prístupová komunikácia zo Strených Plachtiniec zástavbu pretína v smere juh – sever a je druhou urbanizačnou osou. Západne nad priesečníkom oboch osí sa vyformoval priestor, ktorý má charakter návsi. Dopĺňajúca komunikačná sieť je vedená paralelne, alebo kolmo s oboma urbanizačnými osami.

V systéme zástavby sa uplatňovalo pravidelné rozloženie obytných a hospodárskych stavieb v rámci intravilánov, pričom sa zachovávala pozdĺžna orientácia obytného domu štítovou stranou smerom ku komunikácii s umiestnením hospodárskych budov na konci parcely.

Pre obec sú charakteristické usadlosti s prechodnými otvorenými dvormi, ktoré vznikali na prelome 19. a 20. storočia a spájali jednotlivé časti obce.

Rušivým zásahom do pôdorysnej a hmotovej skladby sídla je novodobá výstavba situovaná do centra zóny, postavená na miestach pôvodných záhrad.

Výkres pôdorysnej štruktúry zástavby sídla je uvedený v grafickej prílohe v bode I.2.6.

G.1.2. Systém tradičného využitia pozemkov v okrajových polohách sídla

Pozemky v okrajových polohách sídla boli vzhľadom na poľnohospodársky charakter obce využívané ako záhrady, ovocné sady, vinice, polia, lúky, pasienky a na chov včiel.

G.1.3. Parcelácia a rozsah jej zachovania

V pôdorysnej schéme skúmaného územia sa ucelene, len s lokálnymi zmenami zachovala historická parcelácia, ktorá je jednou zo základných pamiatkových hodnôt územia. V severnej a juhovýchodnej časti sídla prevláda parcelácia v pravidelnej obdĺžnikovej parcelačnej schéme, jednotlivé parcely majú pozdĺžne osi orientované kolmo na líniu potoka. V západnej časti zástavby zóny prevláda nepravidelná parcelácia, ktorá je limitovaná členením mierne svahovitého terénu. Najhustejšia parcelácia je v juhovýchodnej časti zástavby.

Pamiatková zóna Horné Plachtince má do súčasného obdobia zachovanú skladbu parciel, akú prezentuje mapová dokumentácia z konca 19. storočia a z 1. pol. 20. stor., uvedená v bodoch E.2.2., E.2.3, E.2.4. a E.2.5.

G.1.4. Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia, rozsah zachovania historickej štruktúry

Územie je charakterizované ucelene zachovanou hmotovou skladbou zástavby, ktorá patrí ku kľúčovým pamiatkovým hodnotám zóny. Štruktúru zástavby vytvárajú solitérne objekty. Zástavba je determinovaná členením terénu a z tohto faktora koncipovanej parcelácii.

Zástavba je pomerne rovnomerne rozmiestnená, mierne koncentrovanejšia je v juhovýchodnej časti skúmaného územia, naopak, v severozápadnom okraji sa mierne uvoľňuje. Charakter urbanistickej skladby je vyvážený, bez znakov urbanistickej gradácie. V zástavbe sa kombinujú prízemné a dvojpodlažné – čiastočne podpivničené objekty. Dvojpodlažné objekty sú umiestnené v teréne, ktorého členenie podmienilo umiestnenie pivnice tvoriacej zo svojej prístupovej strany prízemie (parcely č. 91, č. 104, č. 106, č. 108, č. 119, č. 84, č. 122, č. 14). Prevládajúcim typom v zachovanej skladbe je jednotraktový dom, orientovaný svojou pozdĺžnou osou kolmo na prístupovú komunikáciu. Hospodárske časti domu sú radené aditívne smerom do hĺbky parcely (parc. č. 147, č. 56+55, č. 52, č. 51, č. 49, č. 44+45, č. 33, č. 23, č. 14, č. 104, č. 108, č. 113, č.126), alebo sú pristavané ako kolmé krídlo k základnej hmote domu (parc. č. 34, č. 91, č. 106), prípadne sú hospodárske stavby postavené ako solitéry (parc. č. 142, č. 49, č. 44, č. 35, č. 111, č. 121).

V dôsledku majetkového procesu dochádzalo k rozdrobovaniu usadlostí, ak bol dvor dosť priestraný, osamostatnené rodiny si ho rozdelili na užšie časti pri zachovaní pôvodnej dĺžky dvora, ako je to na dnešných parcelách č. 148 a 152, na ktorých sú zrkadlovo postavené dve jednotraktové budovy, od uličnej línie sú situovaná ich obytné časti a na ne nadväzujú hospodárske budovy. Variantom uhlovej zástavby je usporiadanie objektov na veľkom dvore, parcela č. 138, na ktorom sú postavené dva domy do uhla pod jednou strechou spojené komorami. Jedna obytná časť je štítovou stranou orientovaná na juh ku komunikácii a potoku, druhá smeruje na východ.

Domy boli pôvodne hrubo mazané hlinou, neskôr omietnuté hladkou pieskovo-vápennou omietkou a vybielené vápnom, prípadne natreté belasou farbou. Niektoré domy majú predzáhradky oplotené pôvodne latkovým plotom (parc. č. 91, č.108, č. 126, č. 137, č. 147, č. 152).

V predných častiach niektorých dvorov boli vyhlbené studne (parcela č. 137) a komory spravidla s murovanou pecou (zachovaná na parcele č. 108), neskôr letné kuchynky.

Pre obec sú charakteristické usadlosti s otvorenými prechodnými dvormi, priestory medzi objektmi vo dvoroch sú zatrávené, na dvory nadväzujú ovocné záhrady.

Obytné stavby v obci sú murované z kameňa, lámaných tufov vzniknutých usadením sopečného materiálu, pieskovca a zo skál nazbieraných voľne v teréne, ktoré sú spájané hlinenou maltou. Strechy sú valbové, polvalbové a sedlové spravidla s vysokou podlomenicou a malým štítom z drevených dosiek. V súčasnej dobe sú kryté škridlami, pôvodne sa na pokrytie striech používala slama. Strechy sú na uličnej a dvorovej strane predsadené, na starších domoch vysunuté na drevených krakorcoch a podopreté drevenými stĺpmi. Mladšie domy z 1. polovice 20. storočia majú strechy podopreté stĺpmi murovanými z tehál.

Na stavbu hospodárskych objektov bol používaný kameň a drevo, zrubová konštrukcia je zachovaná na hospodárskej časti domu na parcele č. 14. Okrem pivníc situovaných pod obytnými domami sa na pamiatkovom území nachádza samostatne stojaca pivnica vyhlbená do svahu, postavená z kameňov, ktorá má valenú klenbu vyloženú kameňmi (pri usadlosti na parcele č. 14). Mimo pamiatkovej zóny, v katastri obce Stredné Plachtince, sa nachádzajú vlnne pivnice vyhlbené do pieskovca, ktoré patrili roľníckym usadlostiam v Horných Plachtinciach.

G.1.5. Dominanty a výškové zónovanie blokov zástavby, analýza základných hodnotných kompozičných princípov

Vzhľadom na vyvážený charakter a rovnomernosť zástavby, v sídle nepozorujeme významnú výškovú gradáciu. Vďaka prirodzenej morfológii terénu, kde je sídlo umiestnené, je mierne gradovaná západná časť zástavby, kým východná, údolná poloha má vyváženejšiu hmotovú kompozíciu. V zóne nie sú koncipované významné dominanty solitérov, alebo skupín zástavby. Kompozícia sídla bola formovaná terénnymi determinantami. V zachovanej štruktúre sídla je možné hovoriť o dominantách len lokálneho charakteru, ktoré sa uplatňujú v čiastkových pohľadoch, v pohľadových uzáveroch priestorov, na nárožiach uličných sietí. Objekt zvonice je síce umiestnený na návrší, ale v takej polohe, v dôsledku ktorej sa významne neuplatňuje v gradácii hmôt. Dvojpodlažné objekty sú svojou hmotovou skladbou taktiež čiastočnými dominantami sídla.

Prirodzené centrum, návsie, tvorí priestor medzi budovou obecného úradu, spoločenskou miestnosťou s informačnou tabuľou a krčmou. Objekty sú navzájom voľne pospájané systémom vedľajších ciest a chodníkov.

G.1.6. Silueta, panoráma územia, obraz sídla v krajine, konfigurácia terénu

Zástavba pamiatkovej zóny je umiestnená v mierne zvlnenom teréne, ktorý klesá v smere pozdĺžnej osi východným smerom. Sídlo má hmotovo vyváženú rovnomernú zástavbu bez výrazných dominant, preto ani z diaľkových pohľadov a prístupovej cesty od juhu – Stredných Plachtiniec, silueta sídla nemá významné špecifiká. Ako sídlo v krajine sa významne uplatňuje až pri vyhliadkach z voľnej krajiny, zo stanovíšť s vyššou nadmorskou výškou. Sídlo je situované v doline meandrujúceho Plachtinského potoka, ktorý preteká postupne cez Horné, Stredné a Dolné Plachtince a vyúsťuje do Ipeľskej kotliny. Panoráma územia sa v prípade priaznivého počasia otvára z južného svahu Pohanského vrchu v nadmorskej výške 501 m.

G.1.7. Piata fasáda – strešná rovina, výška ríms a hrebeňov striech, tvary striech, komíny, krytina, farebnosť

Skladba strešnej roviny, ako piatej fasády sa ucelene zachovala vďaka zachovanej hmotovej štruktúre sídla. Piata fasáda ako celok sa v dôsledku miernej členitosti terénu významne neuplatňuje, len z diaľkových pohľadov na siluetu z vyšších návrší. Čiastočne sa uplatňuje z vyhliadok v západnej časti zástavby, pri pohľadoch a priehľadoch na zástavbu v údolnej polohe - vo východnej časti zóny, kde je usporiadanejšia kompozícia zástavby pozdĺž potoka. Strešná rovina má svoje významné pamiatkové hodnoty vďaka špecifickému tvaru striech. Prevažujú valbové, polvalbové strechy so štítkami, v kombinácii so sedlovými strechami s vysokou podlomenicou a malým štítom. Tvar a hmotové riešenie striech zvyrazňujú výrazné vyloženia striech. Vyloženia striech sú pozdĺž obvodových múrov domov osadené na drevené, alebo murované stĺporadia. Strešná krytina prešla vývojom, v súlade s regionálnou tradíciou vývoja ľudového domu „hontského typu“. Na základe historickej dokumentácie je

zrejme, že objekty boli zastrešené slamenou krytinou. Neskôr, po prvej tretine 20. storočia bola slama vymieňaná na keramickú krytinu – bobrovku, prípadne maloformátovú dvojdružkovú škridlu. Po 2. polovici 20. storočia sa ako strešná krytina na objektoch začala používať krytina z vláknocementových šablón (tzv. eternit), asfaltová škridla a keramická škridla s nevhodnou farebnosťou, výrazným dezénom a hrúbkou materiálu. Strešná krytina má v dôsledku použitia viacerých materiálov nesúrodý charakter. Špecifikom zachovaných historických striech je pestrá výzdoba drevených strešných štítov orientovaných do ulice. Hodnotné sú zachované ozdobné detaily striech, ozdobné lišty, obkladové dosky ukončené výtvarne zdobeným okrajom a pod., reliéfne rímasy. Nadstrešná časť komínov sa nezachovala vo špecifickom výraze, komíny sú novšie, prevažujú tehlové, neomietané, ukončené jednoduchou murovanou obvodovou rímskou. Na hospodárskych častiach objektov sa zachovali historické vikiere, ktoré mali hospodársky charakter, preto mali pomerne veľké formáty. V obraze strešnej krajiny zóny sa doposiaľ zásadne neprejavilo zobytnovanie podkroví, strešná krajina je z tohto hľadiska zachovaná ucelene.

G.1.8. Architektonické, umelecko-historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia

Na území pamiatkovej zóny sa ucelene zachovala historická zástavba s objektmi tzv. hontianskeho typu, s vysokou mierou zachovania autenticity hmotovej skladby zástavby, architektonických a výtvarno – remeselných detailov a materiálového riešenia objektov. Objekty sú prízemné, alebo čiastočne podpivničené jednotraktové domy. Dvojpodlažné domy, sú prirodzene včlenené do morfológie terénu, podpivničenie vyrovnáva svah. Predná časť domu orientovaná ku komunikácii je obytná, zadné časti súviseli s hospodárskym zázemím domu. V zachovanej objektovej skladbe, na základe obhliadkového výskumu prevažujú kamenné murované domy, omietané, spájané hlinenou maltou, ktorú postupne nahrádzala vápenná malta. Len hospodárske časti objektov sa sporadicky zachovali zrubové. Špecifikácia materiálového riešenia by si vyžadovala podrobnejší stavebno – historický a etnografický prieskum. Veľké vyloženie striech pozdĺž bočnej aj čelnej fasády je podporeté dreveným, alebo murovaným stĺporadiám. Murované stĺporadia majú štvorcové a kruhové pôdorysy stĺpov. Na objektoch, kde to bolo možné obhliadkou zistiť sú murované stĺpy realizované z pálenej tehly. Kruhové prierezy stĺporadií, pridávajú domu špecifické znaky s prvkami zľudovelého klasicizujúceho štýlu. V dôsledku koncepcie hmotovej skladby domu s veľkými vyložzeniami striech vznikajú podstienky, prípadne u dvojpodlažných objektov ochodze. V tvarovaní striech prevažujú valbové, polvalbové a sedlové tvary striech. Špecifické pamiatkové hodnoty sú v miere zachovania a originalite drevených detailov strechy, krovu – najmä výtvarná výzdoba doskového štítu a iných detailov strechy, na ktorých sa uplatnila rezbárska výzdoba. Na niektorých štítoch objektov sú v rámci výzdoby zakomponované aj vročenia a vyrezávané priezorníky. Pozornosť sa venovala aj výtvarnej výzdobe presahov drevených konštrukcií stropných trávov, alebo presahov prvkov konštrukcie krovu, na lištách lemujúcich odkvap striech, parapetoch, ohradách podstení a okenných výplniach. Štíty z dosák sú zdobené symbolickými ornamentami často používanými v ľudovej kultúre, štylizovaným slnkom, mesiacom, kalichom, hviezdou

(parcely č. 138, 148, 119, 108) a iniciálami majiteľa.

Podstienky sú zväčša otvorené. Ojedinelo sa zachovali aj podstienky s pôvodnou úpravou dláždenia z kamennej dlažby z veľkých riečnych valúnov. Pri dvojpodlažných objektoch sa

objavujú sa aj drevené a murované, omietané výplne parapetov podstienok - ochodzí. Architektonicky je zaujímavá úprava podstrešia riešená formou otvorenej stĺpovej loggie presahujúcej z dvorovej strany až na priečelie domu, podstrešie je ohraničené drevenými a murovanými stĺpmi niekedy s parapetom (parcely č. 84, 122, 119, 138).

Charakteristickým znakom objektov je dvojsovosť čelnej fasády. Na niektorých objektoch sa zachovali menšie formáty okien. Historické okenné otvory majú obdĺžnikový formát. Staršie okenné otvory sú lemované kamennými šambránami (parc. č. 14, č. 91, č. 52, č. 56). Niektoré sú hladké, iné majú plastickú výzdobu s motívmi s rastlinnou ornamentikou. Okenné výplne sú drevené, dvojkřídlové. Staršie výplne sú s jedným okenným rámom - jednoduché, novšie výplne dvojité. Často sa zachovala kvalitná stolárska práca s dôrazom na detail. Dverné otvory sú situované na bočnej dvorovej fasáde, v osi čelnej fasády v prípade podpivničeného domu. Otvory majú obdĺžnikové formáty, do hospodárskych častí a do pivníc sa ojedinele zachovali vstupy s polkruhovo tvarovaným záklenkom. Výplne v dverných otvoroch sú drevené. Do pivničných priestorov a do hospodárskych častí sa zachovali historické dverné zvlakové výplne, ojedinele aj kované. Fasády objektov majú jednoduchú plastickú výzdobu, časté je základné členenie fasády na predstúpený sokel a plochu steny. Na fasádach sa zachovali jednoduché schémy plastickej výzdoby - zdôraznenie nároží, ukončujúcich ríms, rámovanie okenných a dverných otvorov. Objektovú skladbu dopĺňajú solitérne hospodárske stavby. Hospodárske stavby sú prízemné objekty so sedlovými, polvalbovými, alebo valbovými strechami. Objekty sú murované, drevené zrubové, alebo drevenej rámovej konštrukcie s doskovými výplňami. V historickej zástavbe sa zachovali aj studne, ojedinele aj s drevenými hmotami nadzemnej časti, s ihlanovitými strechami. Len výnimočne sa zachovali drevené historické oplotenia s plochami s dreveným výpletom so štiepaných pníčkov, alebo drevené doskové.

Steny potočného koryta boli v poslednej tretine 20. storočia upravené v nevhodnom výraze, bez architektonickej hodnoty. Prestavby objektov boli zamerané na modernizáciu najmä interiérov domov. Časť prestavieb – obnov fasád nebola realizovaná v súlade s historickým charakterom objektov. Nevhodne sa preformátovali okná. Staršie omietky, resp. pôvodné úpravy fasád boli odstránené a nahradené farebnými brizolitovými omietkami. Len na niekoľkých objektoch boli realizované také zásahy do hmotovej koncepcie historického domu, že v objekte už prevláda výraz novostavby. Nevhodné zásahy boli prevažne realizované svojpomocne, bez architektonickej koncepcie prestavby. V dôsledku nevhodných prestavieb bol znehodnotený nielen historický výraz objektu, ale čiastočne narušená aj ucelenosť výrazu v súvislostiach širšieho urbanistického priestoru.

Línie prístupových komunikácií sú prevažne vyasfaltované. Na komunikáciách s menšou frekvenciou používania sa zachovali úpravy len so spevneným povrchom z kamenného štrku.

G.1.8.1. Objekty NKP

Objekty, ktoré sú evidované ako národné kultúrne pamiatky a vykazujú architektonické, historické, umelecko-historické, spoločenské a krajinné hodnoty.

Objekty na parcelách č. 14, č. 122 a archeologická lokalita Pohanský vrch v katastrálnom území Horné Plachtince.- vid' príloha Evidenčné listy č.1 - 3

G.1.8.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF

V súčasnej dobe nie je navrhnutý ani jeden objekt na zápis do Ústredného zoznamu pamiatkového fondu.

G.1.8.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF

Objekty, ktoré majú na základe obhliadky zachovanú vysokú mieru zachovania pamiatkových hodnôt a vytvárajú predpoklad na spracovanie návrhov na vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku.

Obytné objekty s hospodárskymi stavbami alebo komorou na parcelách č. 138, č. 139, č. 56, č. 52

- vid' príloha Evidenčné listy č. 4 - 7

G.1.8.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie

Historické objekty, ktoré nie sú kultúrnymi pamiatkami, ale vhodne dotvárajú prostredie pamiatkovej zóny. Majú zachované historické hmotové členenie, ale výraz objektu je narušený novšími úpravami fasád a striech alebo použitím nevhodného materiálu.

Objekty na parcelách č. 16., č. 21, č. 23, č. 33, č. 34, č. 35, č. 37, č. 42, č. 43, č. 44-45, č. 49, č. 51, č. 80/2, č. 84, č. 86, č. 89, č. 91, č. 106, č. 108, č. 107-111, č. 113, č. 117, č. 119, č. 126, č. 137, č. 140, č. 147, č. 148, č. 152 - vid' príloha Evidenčné listy č. 8- 38

G.1.8.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom území rušivé

Objekty historické, hmotovo narušené novodobými úpravami

Objekty, ktoré prešli novodobou stavebnou úpravou, ktorá narušila pôvodný historický hmotový koncept objektu, sú určené na architektonickú úpravu.

Objekty na parcelách č. 85, č. 96 – evidenčné listy č. 42 a č. 44

Novodobé objekty, bez štýlového výrazu, ktoré svojim osadením a hmotovým konceptom nie sú v rozpore s charakterom pamiatkových hodnôt prostredia.

Objekty na parcelách č. 20, č. 81, č. 88, č. 104, č. 141/142, č. 28

- vid' príloha Evidenčné listy č. 39, 40, 41, 43, 46

G.1.8.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom území rušivé

Novostavby, ktoré svojim osadením, hmotovou koncepciou a nevhodným architektonickým výrazom narúšajú prostredie pamiatkovej zóny. Objekty sú určené na odstránenie, prípadne na radikálnu architektonickú úpravu.

Objekty na parcelách č. 22, č. 92/1, č. 117 (garáž), č. 121, č. 74 - vid' príloha Evidenčné listy č. 47 - 51

G.1.9. Prehľad archeologických nálezísk a ich stručná charakteristika a upozornenie na predpokladané miesta staršieho osídlenia v pamiatkovej zóne Horné Plachtince

Hnuteľné archeologické nálezy patria do skupín nálezov s relatívne obmedzenou výpovednou hodnotou, ktorá je priamo úmerná nálezovým okolnostiam. Za ideálnych podmienok je vypovedacia schopnosť archeologických nálezov širokospektrálna, v kombinácií s písomnými prameňmi tvoria takmer optimálne podmienky pre dosiahnutie plnohodnotných vedeckých výsledkov.

Dominantou katastrálneho územia Horných Plachtiniec je hradisko, s polykultúrnym osídlením, ktoré je situované mimo pamiatkovej zóny. Najväčšia intenzita osídlenia je zachytená z obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej.

Na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince je nedostatočne zachytené staršie osídlenie, v dôsledku stavu archeologického bádania nepoznáme praveké a včasnostredoveké osídlenie na území pamiatkovej zóny, výnimku tvorí len územie NKP Pohanský vrch.

Pri koncipovaní prehľadu pravekého a včasnostredovekého osídlenia pamiatkovej zóny sme vychádzali aj z archeologických nálezov a nálezísk situovaných v katastrálnom území obce Horné Plachtince.

G.1.9.1. Archeologické náleziská zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR

Topografický opis archeologického náleziska

Obec Horné Plachtince je známa v odbornej literatúre prostredníctvom archeologickej lokality, ktorá je zapísaná v Ústrednom zozname pamiatkového fondu ako národná kultúrna pamiatka pod číslom Ss/2234. Samotná archeologická lokalita nesie názov Pohanský vrch, rozprestiera sa na nej výšinné hradisko z mladšej a neskorej doby bronzovej. Hradisko Pohanský vrch leží v Krupinskej planine, v katastri obce Horné Plachtince, od ktorej severného okraja je vzdialené približne 2,5 km severozápadným smerom. Rozprestiera sa

v južnej časti ostroha, vychádzajúceho z dlhého horského hrebeňa, ktorý sa tiahne od severu a z tohto smeru je relatívne dobre prístupný. Celý hrebeň s vrcholom v maximálnej nadmorskej výške 501 m n. m. je orientovaný v smere S – J, je pomerne úzky, pretože od západu je zovretý Suchánskym potokom a od východu Plachtinským potokom. Vzdialenosť medzi oboma vodnými tokmi je v priemere 1 km. Vyššie menované vodné toky sa zlievajú na južnom úpätí Pohanského vrchu.

Praveké a včasnohistorické osídlenie obce Horné Plachtince

Za najstaršie doložené osídlenie Pohanského vrchu môžeme považovať osídlenie z obdobia eneolitu, o ktorom sa zmieňuje Gejza Balaša. G. Balaša uvádza nález sekeromlatu, získaného zberom bez bližších nálezových okolností (Balaša 1960, s. 29).

Dominantné osídlenie Pohanského vrchu je zaznamenané až z obdobia mladšej a neskoršej doby bronzovej – pilínskej a kyjatickej kultúry.

Z konfigurácie terénu vychádza aj fortifikačný systém hradiska. Jeho plocha je vymedzená vnútornými valmi, má tvar nepravidelného deltoidu s rozmermi cca 350 – 400 m x 180 – 200 m (Furmánek – Ožďáni 1997, s. 48). Valy, ktoré sledujú túto konfiguráciu sú obzvlášť zreteľné na severnej a južnej strane hradiska, kde boli zrejme aj pôvodné vstupy – brány. Dlhšie strany hradiska nevykazujú stopy po výraznej fortifikácii, zrejme boli chránené dnes už bližšie neidentifikovateľným palisádovým systémom.

Severný val je značne mohutný a možno ho považovať za jeden z najväčších fortifikačných systémov mladšej a neskoršej doby bronzovej na Slovensku (Furmánek 1983, s. 30). Jeho výška sa pohybuje na úrovni 3 m. (Ožďáni – Furmánek 1998, s. 125). Dokonca v južnej časti opevnej plochy bolo zistené aj žiarové pohrebisko (Furmánek 1983, s. 30).

Na základe archeologických prieskumov je možné konštatovať, že Pohanský vrch predstavuje typ centrálného hradiska, okolo ktorého boli sústredené neopevnené sídliská a osady pilínskej a kyjatickej kultúry. Takéto sídliská sú doložené v blízkej Lomnianskej Doline (Furmánek 1983, s. 30), na Hornoplachtinských lazoch, kde je doložené výšinné sídlisko rozprestierajúce sa vo výške 530 – 550 m n. m. po oboch stranách cesty Čebovce – Litava (Furmánek 2000, s. 66).

Vznik a datovanie fortifikačného systému Pohanského vrchu je možné položiť do mladopilínského prostredia (Furmánek – Ožďáni 1997, s. 49), pričom na hradisku je zachytený aj pilínsko – kyjatický horizont (Ožďáni - Furmánek 1998, s. 126). Najväčší rozmach hradiska je zaznamenaný v období kyjatickej kultúry v stupni HA1/HA2.

Celý mikroregión Plachtinského a Suchánského potoka vykazuje silnú koncentráciu osídlenia z obdobia neskoršej až mladšej doby bronzovej – pilínskej kultúry a kyjatickej kultúry, ktoré je sústredené okolo centrálného hradiska v Horných Plachtinciach – Pohanskom vrchu. Je možné predpokladať, že aj v inundácii Suchánského a Plachtinského potoka bola situovaná neopevnená osada, ktorá zásobovala výšinné hradisko.

Nálezy pilínskej a kyjatickej kultúry boli zistené aj na blízkyh lokalitách Príbelce – Zöldvár, Horné Plachtince – Hornoplachtinské Lazy a Stredné Plachtince - Močiar (Furmánek 2000, s. 66).

Ďalšie osídlenie Horných Plachtiniec – Pohanského vrchu je doložené z doby laténskej, kde zberom bola získaná laténska keramika (Balaša 1960, s. 67), ako aj nález bližšie neurčenej mince, ktorú je možné rámcovo datovať do doby laténskej (Balaša 1960, s. 70).

Doposiaľ poslednú vývojovú etapu osídlenia Pohanského vrchu predstavuje slovanská keramika z obdobia včasného stredoveku, získaná bez bližších nálezových okolností (Balaša 1960, s. 81).

Približne v rokoch 1992 – 1993 došlo k závažnému narušeniu archeologickej lokality, keď pracovníci vtedajších Štátnych lesov, Lesnej správy Čebovská Bukovina pri upravovaní a rozširovaní zväžnice mimo komunikácie na štyroch miestach narušili areál národnej kultúrnej pamiatky.

Zásahom pracovníkov Štátnych lesov, Lesnej správy Čebovská Bukovina bola narušená Dolná brána, ktorá predstavuje južnú časť vonkajšieho opevnenia v rozsahu 10 x 15 m, do hĺbky 30 – 150 cm.

Podobný devastačný zásah utrpela aj Horná brána v ohybe vnútorného valu, kde bola na ploche 20 x 15 m, do hĺbky 2 m odstránená kultúrna vrstva. Zároveň bol obnažený profil valu do hĺbky 300 cm. Buldozénom bola odstránená aj kóta 501 a porušená bola aj kultúrna vrstva na ploche 10 x 5 m. Priestor Hornej brány bol narušený, keď bol sekundárne rozšírený pôvodný vstup buldozénom v plošnom rozsahu 8 x 4 m, do hĺbky profilu 80 cm.

Je len na škodu slovenskej archeológie, že na archeologickej lokalite evidovanej už niekoľko desiatok rokov s nadregionálnym významom nebol ešte realizovaný ani zisťovací archeologický výskum.

G.1.9.2. Archeologické nálezy

Archeologické nálezy podľa doposiaľ publikovaných odborných príspevkov neboli zistené na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince (výnimku tvorí len územie NKP Pohanský vrch). Archeologické nálezy boli zistené predovšetkým v katastrálnom území Horných Plachtiniec.

Najväčší počet archeologických nálezov bol získaný z územia NKP Pohanský vrch. Získaný bol predovšetkým keramický materiál vo fragmentárnom stave metódou povrchového zberu.

Archeologické prieskumy na archeologickom nálezisku vykonávali predovšetkým odborní pracovníci Archeologického ústavu SAV Václav Furmánek a Ondrej Ožďáni. Získané archeologické nálezy sú deponované v depozitári AU SAV v Malých Vozokanoch.

Medzi najhodnotnejšie archeologické nálezy môžeme zaradiť nález sekeromlatu, ktorý uvádza Gejza Balaša. Sekeromlat bol získaný metódou povrchového zberu bez bližších nálezových okolností (Balaša 1960, s. 29). Následný osud a uloženie tohto archeologického nálezku je otáznym.

Za najhodnotnejší archeologický nález pochádzajúci z archeologického náleziska môžeme označiť nález neidentifikovateľnej mince z doby laténskej (Balaša 1960, s. 70). Vierohodnosť tohto nálezku je však otáznym. Nálezové okolnosti ani uloženie tohto archeologického nálezku nie sú známe.

Získané hnutelné archeologické nálezy nie sú zapísané Ústrednom zozname pamiatkového fondu SR.

G.1.9.3. Perspektívne archeologické lokality na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince

Na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince nie je možné v súčasnom stave bádania identifikovať jednoznačne perspektívne archeologické lokality. Vzhľadom na skutočnosť, že prvá písomná zmienka o obci Horné Plachtince pochádza z roku 1242, keď sa obec spomína v listine kráľa Bela IV. (Borovszky 1911, s. 42), nie je možné vylúčiť, že na území pamiatkovej zóny leží pôvodná stredoveká osada.

V katastri obce Horné Plachtince je evidované aj archeologické nálezisko z obdobia stredoveku, v polohe „Kostolík“ (Rajček 1961). V katastrálnej mape obce Horné Plachtince sa nenachádza poloha s názvom „Kostolík“. Túto polohu je možné pravdepodobne stotožniť s dnešným cintorínom v obci Horné Plachtince, na ktorom sa pravdepodobne nachádzajú zvyšky staršej sakrálnej resp. sepulkturnej stavby.

Tento predpoklad sme vyslovili na základe obhliadky terénu, kde na území dnešného cintorína sa nachádza s veľkou pravdepodobnosťou umelo vytvorené návršie, v obnaženom profile boli zistené pozostatky stavebnej suty. Najstaršia písomná zmienka o obci pochádza z roku 1242, keď kráľ Belo IV. rodine Dobákovcov daruje majetky (Borovszky 1911, s. 42).

Ďalšími potenciálnymi archeologickými náleziskami v katastrálnom území obce Horné Plachtince je osada zvaná Lomnianska Dolina, kde boli metódou povrchového zberu zistené keramické nálezy vo fragmentárnom stave, indikujúce sídlisko z mladšej a neskorej doby bronzovej (Furmánek 1983, s. 30). Podobne aj pri osade Hornoplachtinské lazy bolo metódou povrchového zberu zistené výšinné sídlisko rozprestierajúce sa vo výške 530 – 550 m n. m. po oboch stranách cesty Čebovce – Litava (Furmánek 2000, s. 66).

Archeologické nálezisko s najväčšou koncentráciou archeologických nálezov je lokalita Pohanský vrch. Na lokalite je stanovený režim individuálnej ochrany podľa zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Vzhľadom na skutočnosť, že na lokalite nebol vykonaný ani zisťovací archeologický výskum, nie je možné v dostatočnej miere kvalifikovaným spôsobom určiť prezentačný potenciál archeologického náleziska.

Na základe uskutočnených povrchových zberov predpokladáme, že Pohanský vrch v neskorej a v mladšej dobe bronzovej predstavoval typ centrálného hradiska, okolo ktorého boli koncentrované menšie neopevnené sídliská. Rozsah osídlenia v následných kultúrnych horizontoch (doba laténska, včasný stredovek) nie je možné v súčasnom stave bádania určiť ani len orientačne.

G.1.10. Historická zeleň

Pôsobením človeka bola časť pôvodnej krajiny, v ktorej sa sídlo nachádza zmenená na lúky, polia a pasienky. Listnaté dubové a bukové lesy sa zachovali na strmých úbočiach dolín.

Ráz krajiny okolo Horných Plachtiniec určilo ovocinárstvo a vinohradníctvo. Priaznivé klimatické a prírodné podmienky oblasti umožňovali pestovať široký sortiment domácich aj dovezených druhov ovocia. Zvláštnosťou sú stromy gaššana jedlého, aj keď sa nevyskytujú v takom množstve ako v okolí Modrého Kameňa. V obci sa nenachádza historická zeleň, ale vzrastlé ovocné stromy hlavne orechy, jablone a hrušky sú súčasťou kultúrnej krajiny sídla.

G.2. Pamiatky histórie

V Stredných a Horných Plachtinciach pôsobil v rokoch 1841 – 1873 ako evanjelický kňaz Samuel Godra (1807 – 1873), spisovateľ, národný buditeľ. Počas jeho pôsobenia bol v roku 1859 postavený v Horných Plachtinciach evanjelický kostol. Písal básne, bájky, jeho prozaické dielo, „príbeh z novších čias“, Zlatovič (z roku 1830), má dôležité miesto v procese formovania slovenskej preromantickej prózy. Udalosti roku 1848 v okolí Plachtiniec a Príbeliec a pôsobenie Janka Kráľa opisuje v článku Oslobodenie Slovákov z panštiny roku 1848 (Priateľ ľudu 1861).

V drevenej ľudovej zvonici sa nachádza zvon z roku 1737.

G.3. Vodné plochy a toky na pamiatkovom území a iné významné prírodné prvky

Horné Plachtince ležia na severnej hranici Juhoslovenskej kotliny, na juhovýchodnom podhorí Krupinskej planiny, v eróznej doline Plachtinského potoka. Rovinnú časť chotára tvoria morské usadeniny, vrchovinnú andezitové tufity. Krupinská planina je sopečného pôvodu, má charakter planiny, skláňajúcej sa k juhu a predelenej dolinami vodných tokov, akou je aj dolina Plachtinského a Suchánskeho potoka. V miestach tektonických porúch vyvierajú minerálne pramene. Od roku 1999 je v štádiu medzirezortného pripomienkového konania vyhláška Ministerstva životného prostredia SR o vyhlásení Chránenej krajinskej oblasti Krupinská planina, do ktorého je zaradená aj časť katastrálneho územia obce Horné Plachtince.

Slovenská agentúra životného prostredia, oblastná pobočka Banská Bystrica vypracovala v roku 1996 projekt Náučný chodník Pohanský vrch, ktorý bol otvorený v apríli 1999. Nachádza sa na rozhraní katastrálneho územia Horné a Stredné Plachtince. Trasa náučného chodníka prechádza územím archeologickej lokality Pohanského vrchu, kde sa kumulujú kultúrno-historické a prírodno-krajinárske hodnoty. V dokumente Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Veľký Krtíš je Pohanský vrch zároveň zaradený medzi genofondovo významné lokality flóry a fauny.

Trasa iného náučného chodníka v doline Suchánskeho potoka vedie k prírodnej zaujímavosti trúbiacemu kameňu, skale s dvomi otvormi, v ktorej prúdenie vzduchu spôsobuje hvízdanie.

V Suchánskej doline v katastrálnom území Horné Plachtince sa nachádzajú zdroje podzemnej vody, z ktorých je zásobovaná časť okresu Veľký Krtíš pitnou vodou. V severovýchodnej časti obce, na pravej strane Plachtinského potoka, za domom č. 28 sa

nachádza prameň minerálnej vody, medokýš. Je to kopaná studňa, hlboká 7 m, steny má vystužené betónovými rúrami. Vybudovali ju v roku 1942 a v súčasnosti je uzavretá betónovým poklopom. V okolí obce sa nachádza množstvo vyvierajúcich prameňov, niektoré sú upravené ako studničky a sú súčasťou náučného chodníka Šiance.

G. 4. Súpis pôvodných miestnych a chotárnych názvov

V archívnych dokumentoch sa uvádzajú tieto podoby názvu obce: 1243/1412 Palahta; 1244 Palahta, Palojtha; 1245 villa Polohta, Polahta; 1245/1270 Palahta, Plahta, Plachta; 1337 Palahta Superior; 1433 Palahta; 1439 superior Palotha; 1475 Paloytha; 1498 Dachopalohta; 1511 Nemespaloytha; 1515 Felsewpaloytha; 1773 Horne Plachtince; nemecké pomenovanie Ober-Plachtintz, maďarské Felsőpalojta (Plachta – maď. Palahta – neskôr Palojta), 1854 Palojta (Felső), Hornj Plachtinje.

Miestne pomenovanie Horných Plachtiniec je Stará Ves, Hornia Ves, pre Plachtinský

potok je dodnes zaužívané pomenovanie Stará rieka. Na historických a katastrálnych mapách sa v období od polovice 19. storočia do roku 2005 uvádzajú v katastrálnom území obce tie isté chotárne názvy a pomenovania vrchov, potokov, a pod. Odlišný je len spôsob ich písania: Balička, Bravčie, Brestová dolina (Bresztova dolina), Bukovinka, Čert'az (Czertáz), Dolné zeme (Dolne zeme), Dvilina, Gajdoška, Háj (Háje, Haj), Horné zeme (Horne zeme), Hrania strana (Hranja sztrana), Húštie (Huštje), Ivánka (Ivanka), Jakušov kút, Jankova lúčka, Jankovský vrch (Jankovszki vrch), Jelení potok, Kapustnice, Karlovský mlyn, Klokočie, Kochlačka, Kolčovana, Kopanica, Kucak, Lučni mlin, Lúky, Mlynský potok, Močiar (Mocsár), Nad lúčnym mlynom (Nad lučnim mlinom), Novohradská strana (Novohradzka sztraňa, Novohradská stráň), Plachtinská dolina, Plachtinski Stodoli, Pod Bukovinkou, Pohanský vrch, Potuchova dolina, Pri Suchánskom mlyne (Pri Szuchańszkom mlińe), Smrdiata (Szmrdjata, Smrdjata), Studený vršok (Studjeni vršok), Šiance (Sancze), Široký prieloh (Siroki preloh), Španí laz (Spanjel laz), Štepnica, Vankova dolina, Valachovka, Vartiečka (Vartjeska, Vartječka), Verbeška Vráta, Vrchy, Zalieskov potok, Zdola dediny.

Názvy na lazoch: Bendov laz, Boljov laz, Brdo, Čertiažka, Galovky, Janov laz, Kraje, Lištica, Muránik, Pod muránikom, Raveň (Roveň), Slopy, Zabitvo

Názvy v dedine: Na tóve, Kút, Horný rad, Dolný rad, Záhumnie, Cigánsky járok, Hrabovský járok, Na štvrtých (Štvrté Plachtince – zoskupenie pôvodne piatich domov za Hornými Plachtincami smerom na sever).

H. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany

Na území pamiatkovej zóny sa ucelene zachovali autentické kultúrno – historické hodnoty, ktoré vznikali postupným vývojom a vrstvením rôznych typov pamiatkových hodnôt v priebehu niekoľkých storočí. Ojedinelosť miery zachovania a ucelenosti hodnôt zaraďuje pamiatkovú zónu Horné Plachtiace medzi chránené územia, ktoré svojim významom presahujú regionálny rámec. Výnimočnosť územia je podčiarknutá väzbou na archeologickú lokalitu sídlisko pilínskej a kyjatickej kultúry z mladšej doby bronzovej.

H.1.1. Zachovanie urbanisticko – historických hodnôt štruktúry územia

Urbanisticko – historické hodnoty sídla sa zachovali ucelene, bez nevhodných novodobých zásahov, ktoré by narúšali pamiatkové hodnoty sídla. Sídlu je komponované a vyvíjalo sa ako organická štruktúra. Výnimočne ucelene je zachovaný historický urbanistický pôdorys zástavby. Základné urbanistické princípy uplatnené pri formovaní sídla vychádzali z morfológie terénu. Základnou kompozičnou urbanistickou osou sídla je potok, okolo ktorého sa formovali komunikačné osi a parcelácia.

H.1.2. Architektonické hodnoty zástavby

Architektonické hodnoty zástavby sú reprezentované zachovaním pamiatkových hodnôt zástavby, kde prevláda ľudový dom tzv. „hontianskeho typu“. Okrem základných znakov jednoduchého ľudového domu a doplnkových stavieb, sa v Horných Plachtinciach zachovali objekty s výnimočnými a originálne stvárnenými architektonickými prvkami. Pamiatkové hodnoty reprezentujú hmotové a tvarové riešenia striech, stĺporadia pozdĺž fasád, architektonické a remeselné detaily členenia a výzdob fasád, detaily tvarovania a výzdoby drevených strešných štítov. Architektonické hodnoty sú zhmotnené aj v použití a zachovaní tradičných materiálov a stavebných technológií.

H.1.3. Urbanisticko – krajinárske hodnoty.

Základnou výrobnou činnosťou počas vývoja sídla bola poľnohospodárska činnosť. Preto na bezprostredne zachovanú architektonicko – urbanistickú zástavbu nadväzuje kultúrna krajina, ovplyvnená prejavmi človeka v súvislosti s poľnohospodárskou výrobou. Kultúrna krajina sa tak dostáva do bezprostredných priehľadov a prelína sa s urbanizovaným prostredím. Celková zástavba sídla, jeho vonkajší obraz, sa v dôsledku osadenia v miernom údolí zásadne neuplatňuje pri pohľadoch zo strany prístupových ciest.

H.1.4. Umelecko – historické hodnoty

Umelecko – historické hodnoty sú zachované predovšetkým vo výtvarnej výzdobe objektov, ktorá je realizovaná na vysokej remeselnej úrovni. Špecifické pamiatkové hodnoty majú objekty, ktoré sú obohatené architektonickými detailami s redukovanými slohovými znakmi baroka a klasicizmu. Vďaka stĺporadiam, niektoré objekty získali výraz malých zemianskych kúrií. Na špecifikáciu pamiatkových umelecko – historických hodnôt by bol potrebný podrobnejší stavebno – historický a etnografický výskum, ktorý by dozaista priniesol výsledky obohacujúce doterajší stupeň poznania.

H.1.5. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

Hnuteľné archeologické nálezy, patria do skupín nálezov s relatívne obmedzenou výpovednou hodnotou, ktorá je priamo úmerná nálezovým okolnostiam. Za ideálnych

podmienok je vypovedacia schopnosť archeologických nálezov širokospektrálna, v kombinácii s písomnými prameňmi tvoria takmer optimálne podmienky pre dosiahnutie plnohodnotných vedeckých výsledkov.

Dominantou katastrálneho územia Horných Plachtiniec je hradisko, s polykultúrnym osídlením. Najväčšia intenzita osídlenia je zachytená z obdobia mladšej a neskorej doby bronzovej.

Kultúrna a pamiatková hodnota archeologického náleziska Pohanský Vrch je v súčasnom stave známa len prostredníctvom archeologických prieskumov a zberov, na základe ktorých je možné Pohanský Vrch v neskorej a v mladšej dobe bronzovej označiť ako typ centrálného hradiska, okolo ktorého boli koncentrované menšie neopevnené sídliská.

Z aspektu kultúrnej a pamiatkovej hodnoty je najvýznamnejší fortifikačný systém hradiska, pretože severný val je pomerne mohutný a možno ho považovať za jeden z najväčších fortifikačných systémov mladšej a neskorej doby bronzovej na Slovensku. Jeho výška sa pohybuje na úrovni 3 m.

Na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince je nedostatočne zachytené staršie osídlenie, v dôsledku stavu archeologického bádania nepoznáme praveké a včasnostredoveké osídlenie na území pamiatkovej zóny, výnimku tvorí len územie NKP Pohanský Vrch.

I. Prílohy urbanisticko – historického výskumu

I.1. Textové prílohy k bodom G.1.8.1 až G.1.8.6. a G.1.9

I.1.8.1. Objekty NKP

Č. ÚZPF	Názov	Adresa	Parc. č.	Súpisné č.
2234	Pohanský vrch	Archeologická lokalita		
1682	Dom Ľudový	Horné Plachtince, č. domu 57	122	57
11240	Dom Ľudový	Horné Plachtince, č. domu 74	14	74

I.1.8.2. Objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF – nie sú

I.1.8.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF

Názov	Adresa	Parc. č.	Súpisné číslo
Dom Ľudový	Horné Plachtince, č. domu	52	
Dom Ľudový	Horné Plachtince, č. domu 28	56	28
Dom Ľudový	Horné Plachtince, č. domu	138	
Hospodárska budova	Horné Plachtince, č. domu	139	

I.1.8.4. Objekty dotvárajúce historické prostredie

Názov	Adresa	Parc. č.	Súpisné č.
Zvonica	Horné Plachtince	16	
Obecný úrad	Horné Plachtince, č. domu	21	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 77	23	77
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 81	33	81
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 21	34	21
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 20	35	20
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	37	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 22	42	22
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	43	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 23	44, 45	23
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 24	49	24
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 25	51	25
Krčma	Horné Plachtince, č. domu	80/2	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 67	84	67
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	86	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 56	89	56
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 73	91	73
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 63	106	63
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 62	107, 111	62
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	108	
Letná kuch.	Horné Plachtince, č. domu	109	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	113	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	117	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	119	
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu 56	126	56
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	137	
Hospodárska budova	Horné Plachtince, č. domu	140	
Dom ľudový, letná kuch.	Horné Plachtince, č. domu 34	147	34
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	148	33
Dom ľudový	Horné Plachtince, č. domu	152	32

I.1.8.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom území rušivé

Názov	Adresa	Parc. č.	Súpisné č.
Hospodárska budova	Horné Plachtince	20	
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu 80	28	80
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu 68	81	68
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu	85	
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu 72	88	72

Novostavba	Horné Plachtince, č. domu	96	
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu	104	
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu 35	141, 142	35

I.1.8.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom území rušivé

Názov	Adresa	Parc. č.	Súpisné č.
Novostavba	Horné Plachtince, č. domu 58	121	58
Pálenica	Horné Plachtince, č. domu	74	
Garáž	Horné Plachtince, č. domu	117	
Garáž	Horné Plachtince, č. domu	92/1	
Garáž	Horné Plachtince, č. domu	22	

NÁVRH ZÁSAD OCHRANY, OBNOVY A PREZENTÁCIE HODNÔT ÚZEMIA

PAMIATKOVEJ ZÓNY HORNÉ PLACHTINCE

A. Vstupné údaje

Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt územia sú súčasťou urbanisticko – historického výskumu pamiatkovej zóny Horné Plachtince.

A.1 Požiadavka a dôvod na spracovanie zásad

Požiadavka na vypracovanie komplexného materiálu pre Pamiatkovú zónu Horné Plachtince podľa zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov vyplynula z revízie pamiatkových území uskutočnenej v roku 2004 Ing. arch. S. Gojdičovou, Pamiatkový úrad SR Bratislava.

Zásady ochrany pamiatkovej zóny podľa § 29 zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov budú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia. Obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk a ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý bude podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

A.2. Základné identifikačné údaje

A.2.1. Názov pamiatkového územia podľa vyhlásenia

Pamiatková zóna Horné Plachtince

A.2.2. Názov obce podľa základnej územnej jednotky a katastra Horné Plachtince

A.2.3. Orgán, ktorý pamiatkové územie vyhlásil

Všeobecne záväzná vyhláška Krajského úradu v Banskej Bystrici č. 1/1996 o vyhlásení časti katastrálneho územia obce Horné Plachtince za pamiatkovú zónu, zo dňa 15.10.1996

Nadobudnutie účinnosti: uverejnením vo Vestníku vlády Slovenskej republiky, čiastka 1, ročník 7, 1997, 23. 01. 1997

A.2.4. Parcelné vymedzenie pamiatkového územia

Je súčasťou urbanisticko-historického výskumu pamiatkového územia .

A.3. Prehľad podkladov k spracovaniu zásad pre pamiatkové územie

Urbanisticko – historický výskum vypracovali podľa „Usmernenia Pamiatkového úradu

Slovenskej republiky k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území“ odborní pracovníci: Ing. arch. I. Chovanová, Mgr. A. Paučová, Mgr. S. Šujanová,

Mgr. A. Botoš, Mgr. K. Damjanovová

Rok spracovania: 2005

Možnosť využitia: východiskový materiál na spracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia.

A.4. Prehľad územno-plánovacích dokumentácií

Územno-plánovacia dokumentácia nie je spracovaná na úrovni regiónu, obce, zóny.

A.5. Zhodnotenie súčasného stavu využitia pamiatkového územia

Objekty v pamiatkovej zóne sú v prevažnej väčšine využívané na bývanie s väzbou na drobnú poľnohospodársku činnosť, ktorú postupne nahrádza rekreačná funkcia s prechodným bývaním. Centrálny priestor slúži pre spoločenské účely a zabezpečuje aj drobnú vybavenosť pre obec (obecný úrad, spoločenská miestnosť, krčma).

A.6. Stav technickej infraštruktúry a jej zariadení

Hlavná komunikácia v smere od Stredných Plachtiniec je funkčná, v súčasnosti pokrytá asfaltovým povrchom, ktorý vyžaduje rekonštrukciu. Obec má vybudovaný vodovod, kanalizácia v obci je riešená len čiastočne povrchovými priekopami pre odvedenie dažďových vôd. Elektrická rozvodná sieť prešla postupnými zmenami. Vzhľadom na potreby a rozvoj sídla je potrebné posilňovať rozvody nízkeho napätia. Obec nie je plynofikovaná.

B. Vyhodnotenie územia z hľadiska pamiatkových hodnôt

Na základe analýzy pamiatkových hodnôt územia, ktoré boli špecifikované v rámci urbanisticko - historického výskumu je zrejmé, že na území pamiatkovej zóny je sústredená vysoká miera zachovaných kultúrno – historických hodnôt. Hodnoty hmotnej povahy sú viazané na mieru a ucelenosť zachovania historickej, urbanistických a architektonických hodnôt štruktúry.

Urbanistické hodnoty sú formulované zachovaním historickej urbanistickej kompozície a hmotovej skladby sídla. Jednotlivé prvky štruktúry – prevažne objekty, majú ucelene zachovanú hmotovú skladbu a niektoré objekty majú výnimočné individuálne pamiatkové hodnoty. Tie reprezentujú predovšetkým zachované historické architektonické prvky objektov, ktoré sú spolu s detailami realizované na vysokej remeselnej úrovni.

Územie pamiatkovej zóny má okrem zachovaného urbanizovaného prostredia ucelene zachované aj prostredie kultúrnej krajiny - prostredie formované a upravované poľnohospodárskou činnosťou.

Pamiatkové hodnoty pamiatkovej zóny sú obohatené o hodnoty na archeologickej lokalite Pohanský vrch, ktoré svojim významom presahujú regionálny rámec.

Hodnoty nehmotnej povahy spočívajú vo vývojovom význame sídla, kultúrnej, historickej a náboženskej tradícií sídla. V sídle sa zachovali činnosti a tradície, ktoré sú naviazané na poľnohospodárstvo, ovocinárstvo a doplnkové drobné remeselné činnosti.

C. Hlavné zásady urbanisticko – architektonického riešenia pamiatkového územia

- Vzhľadom na kompaktnosť a autenticitu zachovania pamiatkových hodnôt je hlavnou zásadou ich ochrana, zachovanie a regenerácia urbanisticko – architektonickej štruktúry.
- Všetky nové stavebné úpravy územia by mali byť navrhnuté tak, aby boli v súlade s hodnotami pamiatkového prostredia.
- Prejavy, ktoré sú na základe urbanisticko – historického výskumu vyhodnotené ako negatívne je potrebné regulovať a navrhnúť spôsoby obnovy.

C.1. Zásady zachovania, ochrany, rehabilitácie, regenerácie, obnovy a prezentácie jednotlivých typov štruktúr a prvkov

C.1.1. Zachovanie a ochrana historickej pôdorysnej schémy – verejných priestranstiev, námestí, hlavných a vedľajších uličných priestranstiev

- Prvky historickej pôdorysnej schémy sídla - línie komunikácií a priestranstiev je potrebné kompaktné zachovať.
- Novodobé stavebné úpravy súvisiace s jeho reguláciou a absencia údržby znehodnocujú najmä priestorové uplatnenie línie koryta potoka a priestranstva, situovaného severne nad líniou potoka. Vzhľadom na skutočnosť, že priestor má významné postavenie vo vnútornom obraze sídla, jeho architektonické úpravy by sa mali sústrediť na uplatnenie tradičných materiálov a technológií – kameň, riedka valúnová dlažba prerastaná trávou, vhodné doplnenie stredne vysokou zeleňou a kríkmi.
- Vhodnými architektonickými úpravami najmä povrchu priestranstva, je potrebné regenerovať aj priestor hornej návsi - západne nad priesečníkom línie potoka a hlavnej cesty.
- Pôvodne historické objekty, ktoré sú nevhodne hmotovo prestavané a sú situované v urbanisticky významných polohách (parc. č. 85, 121) je potrebné upraviť vo vhodnejšom architektonickom výraze, ktorý nebude kontrastovať s okolitým historickým prostredím.

C.1.2. Zachovanie, ochrana a prezentácia systému opevnenia

V sídle doposiaľ nemáme informácie o existencii opevnenia, preto jeho ochrana a prezentácia nie je relevantná.

C.1.3. Zachovanie a ochrana historickej parcelácie

Charakter zachovanej parcelácie zodpovedá charakteru historickej pôdorysnej schémy, bez zásadných narušení novodobými zásahmi. Preto si historická parcelácia nevyžaduje regeneračné zásahy v širšom rozsahu.

- Historické znaky parcelácie – veľkosť, tvarovanie vrátane detailov je potrebné zachovať.

C.1.4. Zachovanie a ochrana historických dominánt, kompozície a výškového zónovania sídla, odporúčania zmien

Špecifikom sídla je rovnomerné výškové zónovanie, bez sídelných dominánt. Objekty – napr. zvonica majú uplatnenie ako dominanty len lokálne, v obmedzenom priestore. Čiastočnými dominantami sú aj objekty, ktoré sú svojou polohou pohľadovými uzávermi uličných línií, alebo sú situované na nárožiach. Z tohto hľadiska ako negatívne lokálne dominanty sme výskumom vyhodnotili pôvodne historické objekty, ktoré boli v minulosti nevhodne prestavané. Svojim hmotovým riešením a architektonickým výrazom kontrastujú s prostredím

pamiatkovej zóny (parc.85, 121). Novostavba na parc. č. 22/1 svojim hmotovým riešením a architektonickým výrazom sa rušivo uplatňuje v historickom prostredí. Objekty si budú vyžadovať architektonickú úpravu. Aj menšie objekty – predovšetkým garáže, pokiaľ sú umiestnené na exponovaných polohách narúšajú historické prostredie. Bude potrebné ich odstránenie, prípadne návrh vhodnej architektonickej úpravy

(parc. č. 92/1, č. 117, č. 22).

- Historické objekty, situované vo významných urbanistických polohách, ktoré prešli nevhodnými stavebnými úpravami, ktoré radikálne zmenili hmotové riešenie a výraz domu, je potrebné prestavať na základe vhodného architektonického riešenia.
- Novostavby, vyhodnotené ako rušivé je potrebné architektonicky upraviť.
- Menšie novostavby – objekty garáží, ktoré sú situované v nevhodných urbanistických polohách bude potrebné odstrániť, prípadne navrhnúť vhodnú architektonickú úpravu, zameranú na úpravu hmotového riešenia a architektonického výrazu.

C.1.5. Princípy ochrany siluety, panorámy územia v kontexte s krajinou a pohľadových uhlov

- Z hľadiska ochrany siluety panorámy je potrebné, aby z južného smeru prístupovej cesty od Stredných Plachtiniec neboli umiestňované novostavby, alebo súbory novostavieb, ktoré by svojim hmotovým riešením a výrazom konkurovali historickej siluete sídla.
- V zachovanom prostredí interiéru sídla nevytvárať nové dominanty, ktoré by konkurovali historickej zástavbe.

C.1.6. Požiadavky na zachovanie charakteru stavebných hmôt v exponovaných polohách a ochrana strešnej roviny ako piatej fasády

Historická hmotová štruktúra pamiatkovej zóny sa zachovala ucelene, bez novodobých narušení plošnými demoláciami a nevhodnými novostavbami. Len ojedinelo došlo k nevhodným hmotovým prestavbám historických objektov, ktoré sa dostávajú lokálne do kontrastných súvislostí s historickou zástavbou.

- Prípadné novostavby by mali byť umiestňované za hranicou pamiatkovej zóny a svojou hmotovou skladbou a výrazom by mali korešpondovať s historickou zástavbou.
- Tvary striech valbové, polvalbové by mali zostať zachované.
- Okrem tvaru striech by nemala zostať bez pozornosti ani ochrana historických konštrukcií krovov.
- Zvláštny dôraz by sa mal klásť na zachovanie a obnovu výzdoby drevených strešných štítov a iných detailov strechy. Ťažisko ochrany je na zachovaní pôvodných prvkov. Výmena za nové by sa mala realizovať len v ojedinelých prípadoch, kedy už nie je možná záchrana pôvodných prvkov.
- Pri úpravách striech by sa malo uprednostniť zachovanie historickej krytiny, ktorou je v súčasnosti keramická škridla – bobrovka, prípadne maloformátová dvojdrážková krytina. Kompaktný vzhľad strešnej roviny zástavby pravdepodobne nie je reálne očakávať v dohľadnom čase. Pálená krytina je alternatívou za slamenú krytinu, ale jej

použitie má svoje špecifiká, vzhľadom na svoju hmotnosť vyžaduje pevný krov. Preto sa v minulosti zaviedlo aj použitie vlákno-cementových šablón, ako alternatíva ľahšej krytiny, ktorá si nevyžadovala zásahy do konštrukcie krovu. Pri dožití historickej strešnej krytiny je potrebné zvážiť viacero hľadísk. Predovšetkým je potrebné posúdiť zachovanie a stavebno-technický stav historickej konštrukcie krovu. V prípade, že by použitie ľahšej krytiny (vlákno-cementové šablóny) umožnilo zachovanie krovu, resp. minimalizovanie zásahov do pôvodnej konštrukcie, jej použitie je opodstatnené aj za cenu narušenia celistvosti strešnej roviny zástavby.

- Doporučujeme, aby obec, resp. vlastníci na vybraných objektoch – národných kultúrnych pamiatkach, alebo na objektoch vytipovaných na vyhlásenie, použili tradičnú slamenú krytinu.
- V sídle sa doposiaľ významne neprejavila tendencia zobytnovania podkroví. Odporúčame zachovať tento trend a minimalizovať zásahy do strešnej roviny. V prípade záujmu vlastníkov o zobytnenie podkrovia, presvetlenie realizovať bez narušenia dekorovaných drevených štítov. Zobytnenie navrhovať do zadných častí – pôvodne hospodárskych traktov.
- Presvetlenie realizovať prostredníctvom malých formátov strešných okien, prípadne vikierov s malým formátom. Vikiere navrhovať ako pultové, prípadne valbové. Ich počet musí byť redukovaný na minimum.
- Doplnkové priestory zobytneného podkrovia (chodby, hygiena) iba odvetrávať, bez nárokov na presvetlenie.
- Minimalizovať dostavby objektov, v nevyhnutných prípadoch prístavby situovať v zadných, pohľadovo menej exponovaných častiach parciel.

C. 1.7. Ochrana charakteru tradičnej skladby zástavby

- Na území pamiatkovej zóny je potrebné zachovať tradičnú objektovú skladbu solitérnych objektov, aj objektivej skladby na parcele (obytný dom, hospodárska budova, kôlna, stodola a pod).
- Vzhľadom na ucelenosť zachovania hmotovej skladby nedoporučujeme zahusťovanie štruktúry pamiatkovej zóny novostavbami.
- V prípade drobných stavieb garáží a pod, tieto musia byť navrhnuté v takých urbanistických polohách, vo vhodnom hmotovom riešení a vo vhodnom výraze, aby nedochádzalo k narušaniu pamiatkových hodnôt prostredia.

C.1.8. Ochrana typických prvkov prostredia (ploty, predzáhradky, malá architektúra, mobiliár)

- V prostredí pamiatkovej zóny sa zachovali objekty **studní**, ktorú dopĺňajú objektovú skladbu. Staršie studne majú drevenú nadzemnú časť, so štvorcovou základňou, prestrešenú ihlanovou strechou. Novodobé nadzemné časti kopírujú staršie historické tvarovanie hmoty, ale majú kovové konštrukcie s plechovými výplňami plášťa. Objekty studní je potrebné zachovávať a udržiavať v dobrom stavebno – technickom stave. Nové nadzemné časti studní je potrebné navrhovať ako drevené, v hmotovej koncepcii a vo výraze, ktorý bude vychádzať so zachovaných historických vzorov.
- Historické typy oplotení sa zachovali len ojedinele. Existujúce oplotenia boli realizované v poslednej tretine 20. storočia a nemajú architektonickú hodnotu.

Naopak, kontrastujú z historickým prostredím, ktoré narúšajú. Na základe prieskumu historickej fotodokumentácie a výsledkov etnografických výskumov realizovaných v oblasti Hontu, je potrebné obnoviť také typy oplotení, ktoré budú v súlade s charakterom pamiatkového prostredia. Doporučujeme uplatňovať drevené, nízke latkové ploty.

- Na spevnenie povrchov komunikácií (mimo motorových) v okrajových polohách požadujeme, aby sa uplatnili prírodné materiály ako kamenný štet, valúnová dlažba.
- Doporučujeme minimalizovať použitie asfaltu, betónu, alebo tzv. zámkovej dlažby.
- V obci sa nezachoval historický mobiliár, v prípade návrhu nového za východiská je potrebné považovať striedmy dizajn, tradičné materiály (kameň, drevo, kov) a vhodné urbanistické zakomponovanie do prostredia.

C.1.8.1. Zásady nasvetlenia, iluminácie

- V zachovanej historickej zástavbe, vzhľadom na jej charakter a urbanistickú kompozíciu, nie je potrebná nočná iluminácia vybraných objektov. Príležitostné slávnostné nasvetlenie, by mohlo byť umiestnené tak, aby dosvetľovalo zvonnicu v západnej časti zástavby.
- Nutné komunikačné osvetlenie by malo byť jednoduché, neprehustené, s prevládajúcimi stožiarovými svietidlami. Stožiare by mali byť drevené, ukončené kovovými svietidlami jednoduchého nevtieravého dizajnu.

C.1.9. Zásady diferencovaného prístupu pri ochrane, obnove a údržbe objektov

C.1.9.1. Objekty NKP

Objekty nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok musia byť zachovávané a udržiavané v zmysle znenia pamiatkového zákona č. 49/2002 Zb. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Objekty musia byť udržiavané v dobrom stavebno – technickom stave. Ich obnova by mala smerovať aj k prípadnému odstraňovaniu nevhodných stavebných zásahov. Všetky stavebné úpravy by mali byť vykonávané v súlade s princípmi ochrany pamiatok a v záujme zachovania ich autenticity. Využitie objektu by malo byť v súlade s charakterom pamiatkových hodnôt.

Objekty na parcelách č. 14, č. 122 a archeologická lokalita Pohanský vrch v katastrálnom území Horné Plachtince.- vid' príloha Evidenčné listy

C.1.9.3. Objekty vytipované na zápis do ÚZPF

Na objekty vytipované na zápis do ÚZPF sa vzťahujú tie isté podmienky, ako na objekty NKP. Musia byť zachovávané a udržiavané v zmysle znenia pamiatkového zákona č. 49/2002 Zb. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov, musia byť udržiavané v dobrom stavebno – technickom stave. Ich obnova by mala smerovať aj k prípadnému

odstraňovaní nevhodných stavebných zásahov. Všetky stavebné úpravy by mali byť vykonávané v súlade s princípmi ochrany pamiatok a v záujme zachovania ich autenticity. Využitie objektu by malo byť v súlade s charakterom pamiatkových hodnôt.

Objekty na parcelách č. 52, č. 56, č.138, č. 139

C.1.9.4. Objekty dotvárajúce prostredia pamiatkovej zóny

Stavebné úpravy a využitie objektov by malo byť realizované v súlade s charakterom pamiatkových hodnôt, s dôrazom na zachovanie vonkajšieho vzhľadu objektov. Prípadné stavebné úpravy by mali byť zamerané na odstránenie nevhodných zásahov.

Objekty na parcelách č. 16., č. 21, č. 23, č. 33, č. 34, č. 35, č. 37, č. 42, č. 43, č. 44-45, č. 49, č. 51, č. 80/2, č. 84, č. 86, č. 89, č. 91, č. 106, č. 107-111, č. 108, č. 113, č. 117, č. 119, č. 126, č. 137, č. 140, č. 147, č. 148, č. 152 - vid' príloha Evidenčné listy

C.1.9.5. Objekty, ktoré nie sú v pamiatkovom území rušivé

Objekty historické, hmotovo narušené novodobými úpravami:

Objekty, ktoré prešli novodobou stavebnou úpravou, ktorá narušila pôvodný historický hmotový koncept objektu. Objekty sú určené na architektonickú úpravu, ktorej cieľom je zosúladienie hmotového riešenia objektu a výrazu s prostredím pamiatkovej zóny.

Objekty na parcelách č. 85, č. 96

Novostavby neutrálne - do skupiny sú zaradené novostavby bez výrazných historických a architektonických hodnôt, ktoré nie sú rušivé v historickom prostredí. Nevzťahuje sa na ne pamiatková ochrana, ale vzhľadom na ich vyhovujúci stavebno – technický stav sa nepredpokladajú ich stavebné úpravy.

Objekty na parcelách č. 20, č. 81, č. 88, č. 104, č. 141/142, č. 28

- vid' príloha Evidenčné listy

C.1.9.6. Objekty, ktoré sú v pamiatkovom území rušivé

Novostavby, ktoré svojim osadením, hmotovou koncepciou a nevhodným architektonickým výrazom narušujú prostredie pamiatkovej zóny. Objekty sú určené na odstránenie, prípadne na radikálnu architektonickú úpravu.

Objekty na parcelách č. 22, č. 92/1, č. 117 (garáž), č. 121, č. 74 - vid' príloha Evidenčné listy

C.1.10. Rezervné plochy a plochy po asanácii objektov

Vzhľadom na hustú zástavbu a zeleň nie sú v pamiatkovej zóne rezervné plochy. Priestor na parcele č. 74, ktorý vznikne po asanovaní objektu, nedoporučujeme zastavať.

C.1.11. Zásady zachovania, ochrany, obnovy a údržby pamiatkových a výtvarných hodnôt drobnej architektúry a výtvarných diel dotvárajúcich prostredie pamiatkového územia

Zásady zachovania, ochrany, obnovy a údržby pamiatkových a výtvarných hodnôt drobnej architektúry dotvárajúcich prostredie pamiatkového územia sú uvedené v bodoch C.1.8. a C.1.9.1. až C.1.9.6.

C.1.12. Zásady zachovania ochrany a údržby archeologických nálezov a nálezísk

Podmienky ochrany a údržby archeologických nálezov a nálezísk definuje pamiatkový zákon. Podľa § 41, ods. 5 zabezpečuje odbornú konzerváciu, vhodné využitie a prezentáciu nehnuteľných archeologických nálezov a archeologických nálezísk krajský pamiatkový úrad v súčinnosti s orgánmi územnej samosprávy.

Ako základnú zásadu na ochranu archeologických nálezísk a nálezov požadujeme, aby na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince boli akákoľvek zemné práce realizované len pod odborným dohľadom odborne spôsobilej osoby.

Zvlášť mimoriadnu starostlivosť treba venovať návršiu, ktoré je situované v západnej časti súčasného cintorína, kde predpokladáme situovanie zaniknutej sakrálnej stavby.

Na území NKP Pohanský vrch je vylúčená akákoľvek stavebná činnosť, rovnako je neprípustná aj ťažba drevnej hmoty, pretože ťažobné mechanizmy môžu závažným spôsobom narušiť resp. zničiť samotnú archeologickú lokalitu.

Nemenej závažným problémom je nelegálne vyhľadávanie archeologických nálezov, rôznymi záujmovými skupinami. Pri obhliadke hradiska na jeseň v roku 2005 boli zistené štyri amatérske archeologické sondy. Tento nežiadúci „fenomén“ je v súčasnosti veľmi rozšíreným javom na významných slovenských archeologických lokalitách. Jeho eliminácia je pomerne zložitý a náročný proces, pretože páchatel' musí byť pristihnutý pri nelegálnom

vyhľadávání archeologických nálezov. Vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnosti neexistuje organizácia/inštitúcia monitorujúca nelegálne vyhľadávanie archeologických nálezov, je prvoradým záujmom obecnej samosprávy Horné Plachtince a jej obyvateľov akékoľvek podozrivé osoby pohybujúce sa na území NKP Pohanský vrch hlásiť Pamiatkovému úradu resp. priamo orgánom činným v trestnom konaní.

C.1.12.1. Prezentácia archeologických nálezísk – in situ

Podmienky ochrany a údržby archeologických nálezov a nálezísk definuje pamiatkový zákon. Podľa § 41, ods. 5 zabezpečuje vhodné využitie a prezentáciu nehnuteľných archeologických nálezov a archeologických nálezísk krajský pamiatkový úrad v súčinnosti s orgánmi územnej samosprávy podľa možností v pôvodných nálezových súvislostiach. Sprístupnenie náleziska verejnosti nesmie mať za následok ich poškodenie alebo nadmerné opotrebovanie.

V súčasnosti je NKP využívaná ako turistická lokalita s vytvoreným náučným chodníkom, ktorý oboznamuje návštevníka s prírodnými a s historickými danosťami Pohanského vrchu. Z akropoly hradiska sa návštevníkovi ponúka unikátny otvorený pohľad na celú dolinu Suchánskeho a Plachtinského potoka.

Ako sme už vyššie uviedli vedecký potenciál tejto lokality ešte nie je presne definovaný. Pomerne dobre si vieme predstaviť myšlienku, že po uskutočnení archeologického výskumu, by lokalita Pohanský vrch slúžila ako archeologický skanzen zameraný na prezentáciu každodenného života nositeľov pilínskej a kyjatickej kultúry. Vzhľadom na to, že územie Ipeľskej, Lučeneckej a Rimavskej kotliny tvorí materské územie nositeľov pilínskej a kyjatickej kultúry a v súčasnosti v SR neexistuje archeologický skanzen prezentujúci život v dobe bronzovej, bol by takýto spôsob prezentácie viac než vhodný. V spojení s prírodnými danosťami Pohanského vrchu, by sa stal z tejto lokality pre odbornú i laickú verejnosť vďačný objekt záujmu.

Uvedomujeme si, že realizácia takého projektu si vyžaduje značné finančné investície, preto je realizácia tejto myšlienky záležitosťou vzdialenej budúcnosti.

C.1.12.2. Prezentácia hnutelných archeologických nálezov

Podmienky ochrany hnutelných archeologických nálezov definuje zákon NR SR č. 115/1998 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov múzejnej a galerijnej hodnoty v znení neskorších predpisov.

Archeologické nálezy zistené na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince sú v súčasnosti deponované v depozitári AU SAV Nitra, v kaštieli v Malých Vozokanoch. Osud a uloženie niektorých archeologických nálezov nie je známy.

Prezentačná a múzejná hodnota archeologických nálezov zistených na území pamiatkovej zóny Horné Plachtince v súčasnosti nie je využitá.

Ako jeden z možných spôsobov prezentácie archeologických nálezov odporúčame prezentáciu prostredníctvom expozície miestneho múzea v jednom zo zachovaných domov ľudovej architektúry, ktorá by približovala prierez dejinami obce Horné Plachtince.

C.1.13. Zásady zachovania, ochrany, obnovy a údržby zelene

Neoddeliteľnou súčasťou kultúrnej krajiny sídla sú veľké a košaté ovocné stromy, hlavne orechy, jablone a hrušky, ktoré je potrebné zachovať a chrániť. Vnútorň obraz sídla dotvárajú úžitkové záhrady, okrasné predzáhradky, ovocné sady a vinice, ktoré je potrebné udržiavať v súlade so zachovaním pôvodného funkčného využitia.

C. 1.14. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia

V obci, rovnako ako v regióne, je z dlhodobého hľadiska určujúci nepriaznivý demografický vývoj. Pôvodné obyvateľstvo vymiera, nový príliv obyvateľstva je zaznamenávaný z problémových sociálnych skupín. Tento stav má nepriaznivý vplyv na využitie pamiatkového územia. Mnohé objekty sú bez dlhodobého využitia, s absenciou údržby chátrajú, niektoré sú v havarijnom stave. Na druhej strane obmedzeným využívaním objektov nedochádza k prudkému úbytku pamiatkových hodnôt, ku ktorému dochádza pri modernizácii bývania na vyššie štandardy.

- Cieľom je primerané využitie pamiatkového fondu, ktoré by sa svojim charakterom približovalo k pôvodným funkciám.
- Objekty by mali byť využité na trvalé, alebo rekreačné bývanie. Rozvoj agroturistiky aj v širšom regionálnom rámci je v zásade v súlade s charakterom pamiatkových hodnôt. Rozvoj by však musel byť usmernený s dôrazom na zachovanie pôvodnosti kultúrno – historických hodnôt.
- V objektoch, kde boli v minulosti situované drobné remeselné prevádzky, alebo v hospodárskych traktoch domov, ktoré majú priestorové predpoklady, by mohli byť umiestnené drobné remeselné prevádzky, ktorých výskyt bol v minulosti v regióne prirodzený. Predpokladom pre úspešnú funkčnú revitalizáciu obce sú finančné impulzy. Obec alebo vlastníci by sa mohli o podporu uchádzať z vládnych, mimovládnych zdrojov, prípadne z fondov Európskej únie.

C. 1.15. Požiadavky na riešenie dopravy

Výhodou sídla je, že z hľadiska zaťaženia dopravou je obec koncová, preto nie je nadmerne zaťažená dôsledkami motorizovanej dopravy. Charakter dopravy si nevyžaduje zásadné zmeny v dopravnom riešení ani v súvislosti s ochranou pamiatkového prostredia.

- Dôraz je potrebné klásť na zachovanie historických komunikačných línií, ktoré patria k základným pamiatkovým hodnotám sídla.

- Potrebne je zosúladienie technických riešení obnov motorových komunikácií a ich povrchov s prostredím pamiatkovej zóny. Minimalizovať použitie asfaltu, postupne ho nahrádzať.
- Pešie ťahy, ktoré sa využívajú len sezónne, je potrebné udržiavať a vítané by bolo ich ponechanie bez spevnení. V miestach, kde je to z hľadiska využitia nevyhnutné, pešie línie spevniť. Vhodné je použiť kamennú štetovú dlažbu, alebo štrk hrubšej frakcie.
- Na sezónne parkovanie je možné využiť širšie priestranstvá v západnej časti obce, prípadne vyčleniť plochy za hranicou pamiatkovej zóny. Garáže ako novostavby je potrebné umiestňovať citlivo s ohľadom na ochranu prostredia. Doporučujeme, aby sa garážovanie nesústredovalo do hromadných garáží.

C.1.16. Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov

Vzhľadom na charakter pamiatkovej zóny ako územia so zachovanou ľudovou architektúrou je potrebné, aby v zachovanej architektonickej štruktúre bol v procese údržby a obnovy historických objektov a iných prvkov štruktúry, kladený zvýšený dôraz na uplatnenie tradičných materiálov a technológií. V objektoch, ktoré sú evidované ako národné kultúrne pamiatky, ochrana a použitie tradičných materiálov by mala byť regulovaná nielen z exteriérovej strany, ale aj z interiérovej strany objektov.

Vhodné materiály sú predovšetkým:

- kamenné murivá domov
- zrubové konštrukcie stavieb
- drevené konštrukcie hospodárskych stavieb
- hlinené malty, hlinené omietky
- vápenné omietky
- vápenné nátery fasád
- farebnosť fasád v odtieňoch prírodných pigmentov
- keramická krytina typu bobrovka, príp. maloformátová dvojdrážková škridla
- slamená krytina
- drevené okenné a dverné výplne, príp. kovové výplne vstupov do pivníc
- drevené doskové výplne strešných štítov
- kamenné podmurovky podstienok
- kamenné dláždenie podstienok
- drevené latkové oplotenia

Nevhodné stavebné materiály:

- plastové okenné a dverné výplne
- plechové krytiny s poplastovanými povrchovými úpravami
- betónové strešné krytiny
- krytiny s asfaltových lepeniek
- sklobetónové tvárnice
- fasádne nátery na báze silikátov, akrylátov a disperzií

C.1.17. Zásady pre riešenie infraštruktúry vrátane jej technických zariadení

Vzhľadom na ochranu pamiatkového územia je potrebné viesť všetky rozvody pod povrchom. Existujúce povrchové rozvody je potrebné odstrániť. Normou predpísané osadzovanie elektrických rozvodových skríň na prístupných miestach na fasáde je v rozpore so zásadami ochrany pamiatok. Pri každom zámere obnovy je potrebné v predstihu požiadať o výnimku z noriem a k osadeniu uvedených zariadení pristupovať individuálne, aby nedošlo k narušeniu pamiatkových hodnôt objektov. Pri prípadnej rekonštrukcii inžinierskych sietí by bolo vhodné zaviesť v obci káblovú televíziu, čo by umožnilo odstránenie antén na fasádach a strechách.

C.1.18. Regenerácia pamiatkového územia a životné prostredie

Prírodnú a kultúrnu krajinu Horných Plachtiniec a okolia obce neohrozujú žiadne výraznejšie zdroje znečisťovania. Lokalita má čisté ovzdušie, je mimo hlučných dopravných komunikácií. Všeobecne možno konštatovať, že tieto faktory nemajú negatívny vplyv na ochranu pamiatkových hodnôt zóny.

Veľkoobjemové kontajneri na odvoz domového odpadu je potrebné umiestniť v priestoroch mimo pamiatkovej zóny. Nevyhnutná je úprava brehov potoka pretekajúceho pamiatkovou zónou tak, aby sa zdôraznil jeho prírodný charakter. Vzhľadom na predpokladané využitie pamiatkového územia na turistické a rekreačné účely je potrebné vyriešiť verejné hygienické zariadenia, stravovacie a informačné služby pre návštevníkov. Po nevyhnutných úpravách môžu byť vhodnými objektmi na poskytovanie uvedených služieb: budova obecného úradu, spoločenskej miestnosti a krčmy.

C.1.19. Prezentácia pamiatkového fondu územia

Obec je súčasťou mikroregiónu Východný Hont, ktorý vznikol v roku 2003 a združuje 10 malých obcí na rozhraní Krupinskej planiny a Ipeľskej kotliny v juhozápadnej časti Banskobystrického kraja. K najdôležitejším cieľom mikroregiónu patrí vytváranie podmienok na rozvoj kultúry a vzdelávania, podporovanie ochrany životného prostredia, vytváranie podmienok na rozvoj trvalo udržateľného poľnohospodárstva, cestovného ruchu, vidieckeho turistiky a agroturistiky, podporovanie obnovy a zachovanie kultúrnych a historických pamiatok v mikroregióne, podporovanie obnovy tradičných ľudových remesiel, partnerskej spolupráce obcí a miestnych občianskych združení, spoločná propagácia mikroregiónu prostredníctvom rôznych informačných materiálov a spoločnej webovej stránky.

C. 1. 20. Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkovej zóny Horné Plachtince.

Rozmanitosť a špecifickosť územia pamiatkovej zóny Horné Plachtince pri revitalizácii územia si vyžaduje komplexnú a spoluprácu orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy, ako aj verejnej správy. Medzi najviac zainteresované orgány patrí predovšetkým Obecný úrad, ktorého jedným z prioritných cieľov by mala byť komplexná revitalizácia územia pamiatkovej zóny Horné Plachtince. Ďalšími dotknutými orgánmi sú: Pamiatkový úrad SR, Obvodný úrad životného prostredia Veľký Krtíš, Banskobystrický samosprávny kraj – Odbory kultúry, Odbor životného prostredia a Odbor regionálneho rozvoja, ako aj Regionálna a rozvojová agentúra a Slovenská agentúra životného prostredia.

Okrem štátnych a verejných orgánov je pri regenerácii územia pamiatkovej zóny nevyhnutné spolupracovať aj s inštitúciami odborného charakteru predovšetkým s Novohradským múzeom a galériou v Lučenci, so SNM – Múzeom bábkarských kultúr Modrý Kameň, Archeologickým ústavom SAV, MV SR – Štátny archív Banská Bystrica, pobočka Veľký Krtíš a Povodím Hrona, ktoré spravuje tok Plachtinského a Suchánskeho potoka.

Rovnako pri regenerácii je žiadúca aj spolupráca s organizáciami tretieho sektora zameriavajúcimi sa na ochranu kultúrneho dedičstva, ktoré predstavuje predovšetkým Mikroregión Východný Hont.

Najdôležitejšou súčasťou procesu regenerácie územia pamiatkovej zóny Horné Plachtince sú vlastníci jednotlivých pamiatkových objektov, pretože iba prostredníctvom nich môže byť proces regenerácie a revitalizácie územia pamiatkovej zóny plnohodnotný a efektívny.

Úlohy Pamiatkového úradu pri procese revitalizácie územia pamiatkovej zóny:

Spôsob, forma a ochrana regenerácie pamiatkovej zóny sú legislatívne ukotvené v zákone NR SR č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Podľa § 10, ods. 2., bod a) Pamiatkový úrad riadi a kontroluje výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu uskutočňovaný Krajskými pamiatkovými úradmi.

Podľa § 11, ods. 1. je Krajský pamiatkový úrad v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu.

Ďalšie úlohy Krajského pamiatkového úradu sú definované § 11, ods. 2.:

Podľa § 11, ods. 2. bodu a) Krajský pamiatkový úrad sleduje stav a využívanie pamiatkového fondu a vykonáva štátny dohľad nad zabezpečením ochrany pamiatkového fondu.

Podľa § 11, ods. 2. bodu b) Krajský pamiatkový úrad vypracúva podklady súvisiace s prípravou územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy a spolupracuje s nimi pri príprave projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území.

Podľa § 11, ods. 2. bodu c) Krajský pamiatkový úrad poskytuje krajským úradom a okresným úradom na ich požiadanie, ako aj samosprávnym krajom a obciam výpisy z Ústredného zoznamu pamiatkového fondu podľa ich územného obvodu.

Podľa § 11, ods. 2. bodu d) Krajský pamiatkový úrad usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc.

Podľa § 11, ods. 2. bodu e) Krajský pamiatkový úrad v nevyhnutných prípadoch zabezpečuje dočasnú odbornú úschovu hnutel'nych kultúrnych pamiatok.

Podľa § 11, ods. 2. bodu f) Krajský pamiatkový úrad poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností obce.

Podľa § 11, ods. 2. bodu g) Krajský pamiatkový úrad sleduje dodržiavanie zákona o ochrane pamiatkového fondu a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu.

Podľa § 11, ods. 2. bodu h) Krajský pamiatkový úrad ukladá pokuty podľa § 42 a 43 pamiatkového zákona.

Krajský pamiatkový úrad má okrem iného podľa pamiatkového zákona aj nasledovné kompetencie:

- podľa § 32, ods. 10. Krajský pamiatkový úrad vydáva osobitné rozhodnutie o každej prípravnej dokumentácii a o každej projektovej dokumentácii obnovy a projektovej dokumentácii úpravy nehnuteľnosti alebo stavby na nehnuteľnosti v pamiatkovom území a v ochrannom pásme
- sleduje postup obnovy z hľadiska dodržiavania stanovených podmienok obnovy
- prerokúva prípravnú a projektovú dokumentáciu
- vykonáva odborný dohľad pri obnove kultúrnej pamiatky

D. Záver

Zásady ochrany, obnovy a prezentácie hodnôt pamiatkovej zóny Horné Plachtince boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území. Zásady sú podľa §29 Zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územnoplánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu (Zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov).

Zásady ochrany pamiatkového územia po ich schválení vytvoria odborný podklad pre usmernenie činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečia zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb a urbanistických súborov a ich vhodné technické vybavenie.

E. Prílohy k návrhu zásad ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkových hodnôt územia

E.1. Zoznam výkresov

E.1.1. Výkres širších vzťahov

E.1.2. Výkres zásad ochrany pamiatkového územia

E.1.3 Výkres vymedzenia pamiatkového územia

E.2. Zoznam fotodokumentácie

Fotodokumentácia je spoločnou súčasťou Urbanisticko – historického výskumu a Zásad ochrany, obnovy a prezentácie pamiatkového územia.

Dokumentácia je v Zásadách doplnená o fotografie usporiadané do celkov:

- I. Zachovanie a ochrana historickej pôdorysnej schémy – verejných priestranstiev, námestí hlavných a vedľajších uličných priestranstiev
- II. Zachovanie a ochrana historických dominánt, kompozície výškového zónovania sídla, odporúčania zmien
- III. Požiadavky na zachovanie charakteru stavebných hmôt v exponovaných polohách a ochrana strešnej roviny ako piatej fasády
- IV. Ochrana charakteru tradičnej skladby zástavby
- V. Ochrana typických prvkov prostredia (ploty, predzáhradky, malá architektúra, mobiliár)
- VI. Zásady zachovania ochrany a údržby archeologických nálezov a nálezísk
- VII. Požiadavky na primerané funkčné využitie územia
- VIII. Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov